

Kong Gorm og Dronning Tyre.

AF

VILH. LA COUR.

De seneste Undersøgelser vedrørende Danmarks Historie i første Halvdel af det 10. Aarhundrede har paa mange Maader kastet Lys over baade Begivenheder og Personer, som før var ret ukendte. Fra Wimmer skrev sit »lille stykke Danmarks historie« paa Grundlag af Runestenene fra Vedel-spang og Gottorp¹, har Forskerne Gang paa Gang vendt deres Opmærksomhed imod disse Skikkelser, Gnupa, Asfrid og Sigtryg, som saa uventet var dukket frem af Sagnets Taager. Hvad vi positivt ved om dem, er unægtelig ikke meget; men to Ting synes alligevel efterhaanden at have klaret sig: for det første Betydningen af Henrik I's Tog imod Gnupa 934 og for det andet selve dette Sliherredømmes almindelige politiske og økonomiske Karakter.

I Modsætning til den Iver, hvormed man har drøftet de Problemer, som knytter sig til Herskerne i Hedeby, har man lagt forholdsvis ringe Vægt paa et Studium af andre, samtidige Skikkelser, der forhen tiltrak sig hele Opmærksomheden — i første Række Kong Gorm og Dronning Tyre. Ganske udelade dem af Betragtningen har man ikke kunnet, blandt andet fordi Gorm i Følge en Del af Traditionen var den, som atter knyttede Sliegnene til det øvrige Rige; men man har ikke fundet det Umagen værd at ofre hans og

¹ Ludv. F. A. Wimmer: Sønderjyllands historiske runemindesmærker (1892) 34.

hans Dronnings Historie noget særligt Studium, og det er ikke langt fra, at hans i Forvejen ret taagede Eksistens er blevet mere og mere uklar, jo skarpere Lyset er faldet over hans Modstandere dernede ved Grænsen.

En enkelt Forsker, Svenskeren Lauritz Weibull, har dog dannet en Undtagelse fra den almindelige Regel, og hans Afhandling om »Gottfreds och Thyre Danebods Danevirke«¹ har paa et meget væsentligt Punkt søgt at revidere den gængse Opfattelse af Gorms navnkundige Hustru. At hans Undersøgelse ikke har været uden Resultat, fremlyser af et saadant lille Træk, som at Erik Arup i sin Danmarks Historie helt udelader Fortællingen om Tyres Rejsning af Danevirke, ja endog fortolker hendes Tilnavn paa en Maade, som udelukker enhver »politisk« Biklang — paa dette Punkt forøvrigt i Strid med Weibull².

Nu hører Weibulls ovennævnte Afhandling ubetinget til hans svagere; men da den berører adskillige Spørgsmaal, som vil blive behandlet i nærværende Undersøgelse, vil det være praktisk til en Begyndelse at redegøre for hans Opfattelse.

Efter et indledende lille Afsnit om Oldtidens uvejsomme Grænsestrækninger gaar Forfatteren over til at behandle den ældste Beretning om Danevirke: de frankiske Aarbøgers Oplysning om Kong Godfreds Anlæg af Volden. Annalernes nogenlunde Samtidighed med Værket skaber Tillid til deres Fremstilling, og vi betragter nu paa Baggrund af den, hvad de ældste danske Fortællinger har at melde: Sven Aggesøns og Saksens Henføring af Byggearbejdet til Dronning Tyre. Der redegøres udførligt for Afvigelserne mellem de to Forfatteres Beretninger — deres forskellige Motivering og Datering af Tyres Gerning — og det paavises, hvorledes senere Forskere har søgt at bringe en Overensstemmelse til Veje mellem de frankiske Aarbøgers sikre Meddelelse om Kong Godfred som Voldens Bygmester og de middelalderlige,

¹ Historisk tidskrift för Skåneland IV (1910—13) 374 ff.

² Erik Arup: Danmarks Historie I 114.

danske Krønikers sagnomspundne Paastand, at det var Gorms Hustru, der rejste Virket. Enten har man (som Johannes Steenstrup) tildelt hver af dem een blandt de bevarede Volde eller (som Sophus Müller) ladet Dronningen forny og forstærke Godfreds Anlæg.

Mod denne Fremgangsmaade vender Lauritz Weibull sig. »Tillvågagångssättet måste trots dessa forskares uppfattning i ena som andra fallet anses oacceptabelt, resultatet ohållbart. Två mot varandra stridande uppgifter föreligga om ett och samma faktum, uppförandet av det stora virket vid Slesvig. Den ena är nära samtida med händelsen och förekommer i ett annalverk, där dess blotta förekomst är tillräcklig för att visa Danevirkes existens i början av 800-talet. Den andra uppgiften är 350 år yngre; den har såväl hos den förste meddelaren, Sven Ågesen, som hos den av honom beroende Saxo införsatts i ett rent sägenartat sammanhang, hos båda anknytande till den tyske kejsar Otto, och står dessutom i direkt strid med den äldsta annaluppgiften, i det den, okunnig om ett äldre Danevirke, förklarar, att Thyre är den som först uppfört detsamma. Varje harmonisering är här utesluten. Gottfred eller i varje fall hans samtid har byggt Danevirke. Uppgiften om Thyre såsom dess grundläggare måste utmönstras såsom historiskt obrukbar«¹.

Man maa indrømme, at Dommen er kategorisk; desværre maa man samtidig tilføje, at Præmisserne er i allerhøjeste Grad bristende.

Thi hvad vil det sige, at Annalerne og Sven-Sakse giver Oplysninger om »ett och samma faktum«? De taler begge om Danevirke — det er sandt; men Danevirke og Danevirke er — endda mere end to Ting! Man kan strides om, til hvilke Personer og Tider de enkelte Volddele skal henføres; men man kan ikke strides om, at det samlede Anlægs forskellige Dele vidner om højst forskellige Tidens Arbejder paa Virket — fra c. 800 til 1863! Man kan heller ikke strides om, at der er afgørende Aldersforskelle mellem

¹ Anf. St. 382.

enkelte af de Volddele, som ligger forud for Valdemarsmuren. Hvorfor skulde da ikke de frankiske Aarbøger kunne tale om een Byggeperiode, den hjemlige Overlevering hos Sven og Sakse om en anden — begge med lige god Ret? Vi skal foreløbig ikke indlade os paa at afgøre, om Tyre virkelig er en af Danevirkes Bygmestre; men der er al Grund til at slaa fast allerede nu, at Lauritz Weibulls ovenfor anførte Vidnesbyrd imod hendes Tilknytning til Værket er fuldkommen uden nogen som helst Beviskraft. Det er i denne Forbindelse ganske ligegyldigt, om Sven og Sakse hver for sig forklarer hendes Gerning paa sin Maade, eller om den ene lader hende bygge Virket, mens Gorm lever — den anden først efter hans Død. Den Slags Uoverensstemmelser skyldes selvfølgelig Forfatternes subjektive Spekulationer og Kombinationer og rækker ikke det fjærneste ved det, der er Traditionens Kærne: at det var hende, som udførte Værket. Ligesaa betydningsløst er det, at Sven kalder hende Murens første Bygmester. Han kender jo overhovedet ikke Godfred. Og naar Sakse ikke nævner Danevirke i Forbindelse med sin Omtale af Godfreds Sachserkampe, viser det os kun, at den hjemlige Tradition om Godfreds Rejsning af det første Danevirke ikke havde overlevet de 350 Aar, der laa mellem hans og Sakses Dage. Sakses Fortællinger om Godfred godtgør forøvrigt tilfulde, hvor udvisket og forvansket de enkelte Kendsgerninger var blevet husket.

Imidlertid gaar Lauritz Weibull fra dette sit urigtige Udgangspunkt over til en Undersøgelse af, hvorledes da Forestillingen om Tyre som Virkets Grundlægger kan være opstaaet.

Han konstaterer hendes vel afhjemlede Tilnavn: Runestenens tanmarkaR but, og han drager deraf den fuldkommen rigtige Slutning, at Tyre »vid stenens resande ansetts hava utført en Danmark frälsande gärning«¹. Vi minder om, at Stenen er rejst af hendes egen Mand, at det

¹ Anf. St. 383.

altsaa er hendes egen Samtid, som gennem Navnet har æret hende for »en frälsande gärning«; thi Betydningen heraf forflygtiges ved Weibulls følgende Undersøgelse.

Denne viser, hvorledes Jómsvíkinga- og Ólav Tryggvessonssagaerne anfører som den Stordaad, der gav hende Tilnavnet, at hun frelste Landet fra Hungersnød, medens hos Sven og Sakse »gärningen knytes till gränsen« — til Opførelsen af Danevirke. Sakse lader hende ogsaa befri Skaane fra det svenske Skattetryk og betoner derved, at hun »itaque hinc muro, inde armis hostem repellens, diversis patriæ finibus par tutelæ beneficium peperit«. Naar Weibull nu ser, hvor uligeartet Tilnavnet motiveres hos Islændingene og hos os, vækkes hans Mistanke om, »att binamnet för-anlett gärningen, icke, som det angives, gärningen binamnet«. Naturligvis kan Berettigelsen af en saadan Mistanke ikke principielt bestrides; men den vilde være temmelig overflødig, hvis den ikke kunde motiveres noget nærmere, og dette sker da ogsaa igennem det følgende. Forfatteren finder, »att både berättelsen om avvärjandet av hungersnöden och gränsmotivet ligga involverade i binamnet och endast utgöra olika förtolkningar av detta«¹. Hvad den islandske Forklaring angaar, hviler den simpelthen paa den Omstændighed, at man heroppe har forstaaet vort tanmarkar but som Danmarkar buð, Danmarks (Forraads) bod.

Dette kan lyde nogenlunde troligt. Anderledes stiller det sig med den Hypotese, som skal godtgøre, hvorfor man hos os opfattede Tilnavnet som mindende om Rejsningen af et Grænsevirke.

Her anfører Weibull et Udsagn af Robert af Ely, Knud Lavards Biograf, der siger: »Marck lingua Danica ‚terminus‘ est«. Selvfølgelig er denne Bemærkning af Udlændingen til en vis Grad rigtig. Naar han har spurgt: »Hvad forstaaer I egentlig ved ‚Mark‘«? er det naturligt, at han har faaet til Svar: »(Bl. a.) ‚Grænse‘«. Men der turde dog være et

¹ Anf. St. 384.

meget stort Spring herfra og til at forudsætte, at Landets egne Børn, naar de i 12.—13. Aarh. hørte Navnet »Danmarks Bod« nævne, skulde have givet sig til at opstille filologiske Betragtninger over, hvad »Mark« egentlig betød. Al jævn og ukunstlet Omtanke vilde føre dem til nøjagtig det samme Raisonnement, som ogsaa Weibull anstillede ved sin Omtale af Stenens Indskrift: »Om denna benämningens betydelse kan intet tvivel råda. Det första ordet hade vid den tid, då det ristades på stenen, redan hunnit bliva en fast beteckning för danernas land . . . Det andra ordet: but, är bot, frälsning. Thyre har sålunda vid stenens resande ansetts have utfört en Danmark frälsande gärning«¹.

Og rigtigt er det endvidere, hvad der fremgaar af hans senere Udtalelser, at selv om Tilnavnet havde givet Anledning til Sagnet om Grænsevoldens Bygning, saa havde man ikke dermed faaet nogen Forklaring paa, hvorfor Tyres Historie knyttedes først og fremmest til Danmarks Sydgrænse, til Danevirke. »För besvarandet av detta spörsmål är det av vikt att fastställa vad inflytande gränsmotivet och dess lokalisering till Danevirke haft på framställningen av Thyre og hennes gemål Gorm«².

Weibull kommer da til det Resultat, at Gorm i den islandske Litteratur er »den avgjort dominerande av de två«. Han bærer Tilnavnet »den Mægtige«, hedder det, og der nævnes Eksempler paa, hvorledes han fremstilles som sejrrig og højt hædret Tjodkonge. Besynderligt nok anfører Weibull ikke, at Islændingene ogsaa har kendt ham under andre Betegnelser. I Jómsvíkingasaga siges det rent ud, at han »var fyrst kallaðr Gormr hinn heimski«³ — d.v.s. Gorm den Enfoldige. Det burde dog have været antydnet.

Som Sagen fremstilles af Weibull, er der nemlig en ubetinget Forskel paa den danske og den (norsk-)islandske Traditions Billede af Gorm og Tyre. I Modsætning til den

¹ Anf. St. 382 f.

² Anf. St. 385.

³ Fornm. Sög. XI 3.

islandske lader den danske Litteratur Tyre blive Hovedpersonen. »Men samtidigt som sålunda Thyres storhet växer, krymper Gorms samman«. Hos Sven Aggesøn bliver han Gorm Løghæ, »en slapp och veklig regent, som endast hänger sig åt nöjen och utsvävningar. Han hade, säger Saxo, ord om sig att ha en reslig gestalt, men hans inre svarade endast föga till hans yttre«. Og under Indflydelse af Adam af Bremens Skildring bliver han hos Sakse til en Kristenforfølger, der jævner Kirken i Slesvig med Jorden¹.

Nu er denne skarpe Modsætning mellem dansk og (norsk-)islandsk Tradition om Gorm som ovenfor antydet ikke korrekt, og Konklusionen, som Weibull drager af den, bliver derfor heller ikke rigtig. Han siger: »Inflytandet [i den danske Karakteristik af Gorm] av gränsmotivet och av dess lokalisering till Danevirke ligger i öppen dag — Thyre, som bygger det stora gränsvirket, blir därmed i förhållande till Gorm den dominerande gestalten, Gorm den mäktige Gorm den löge«. Her maa ganske andre Ting tages i Betragtning, hvis en saadan Forvandling skal sandsynliggøres.

Et Forsøg i denne Retning gør Weibull i sine afsluttende Bemærkninger. »Varken gränsmotivets lokalisering eller dess följder ha framkommit på fri hand«, siger han. »De ha skapats i nära anslutning till främmande förebild«².

Som dette nævner han den angelsachsiske Dronning Æthelfled, Alfred den Stores Datter, gift med Kong Æthelred af Mercia. Hun kæmper mod Normannerne, hun bygger Fästningar langs den dansk-angelsachsiske Grænse, i den senere Overlevering træder hendes Mand i hendes Faders Sted, og han siges »länge hava varit svag och bräcklig, och Æthelfled skall under tiden hava fört styrelsen över Mercia«. »Beröringspunkterna«, slutter saa Weibull, »mellan denna angelsachsiska Æthelfled och den Thyre, som möter hos Sven Ågesen och Saxo, kunna icke vara tillfälliga — drottningen på en gång drottning och konung, en kvinna

¹ Dette sidste er Saksens eget Tillæg.

² Anf. St. 387.

med manliga egenskaper, i skarp kontrast mot sin man, vilken är urståndsatt att regera, sjelv regerande och framför allt byggande fästningsverk på gränsen. Likheten går så långt, att Saxo gör Thyre, liksom Henry of Huntingdon Æthelfled, till dotter av den engelske Edelrad-Æthelred.«

Nej, det er rigtigt: Berøringspunkterne kan ikke være helt tilfældige. Men som Bevis for, at Tyre ikke skulde have bygget Dannevirke, er Parallelen værdiløs. Allerede Steenstrup fremhævede Overensstemmelsen mellem Beretningerne om Æthelfleds og Tyres Størværker; men i sine Slutninger var han adskilligt forsigtigere end Weibull. Han skrev:

»Det vilde naturligtvis ikke kunne falde mig ind som Resultat af denne Undersøgelse om Lighedspunkter mellem Thyras og Æthelfleds Historie at ville hævde, at Thyra ikke har bygget Dannevirke; dette er en historisk Kjendsgjerning, der ikke kan omstødes. Jeg henleder kun Opmærksomheden paa disse Lighedspunkter, fordi vi for det Første deraf se, at Rejsningen af Dannevirke staar i Forbindelse med en almindeligere evropæisk Bestræbelse efter at bygge Forsvarsværker, og dernæst fordi man bør have for Øje, om ikke den danske Tradition i Bipunkter kan være paavirket af den engelske f. Eks. med Hensyn til Beretningen om Thyras engelske Herkomst (andre Kilder sige jo, at hun var Datter af en jydsk Underkonge Klak-Harald) eller m. H. til Fortællingen om hendes Ægtefælles Skrøbelighed¹«.

Her var Problemet baade set og dets naturlige Begrænsning angivet. Videre end hertil er vi foreløbig ikke kommet.

1. Gorms Tilnavne.

En Undersøgelse af Gorms Tilnavne maa aabenbart først finde Sted. Den vil kunne vise os, om en mægtig dansk Oldkonge i Overleveringen har maattet vige Pladsen for sin Dronning — hvad jo Weibull's Teori gaar ud paa.

¹ Normannerne III 54 f.

At Gorm i sin egen Levetid eller i den nærmeste Efter-tid har baaret et Tilnavn, kan ikke bevises, men er i sig selv meget sandsynligt. Skikken var jo i høj Grad almindelig, og man har flere Eksempler paa, at Personer maatte acceptere endog mindre smigrende Tilnavne, naar Skæbnen (og deres egne aabenlyse Skavanker) nu engang havde vel-signet dem dermed. Hverken paa den lille eller den store Jellingesten — de eneste samtidige Vidnesbyrd — kaldes han dog andet end »Gorm Konge«.

Første Gang, vi møder et Tilnavn, er hos Sven Aggesøn. Han kalder ham Gorm Löghæ, og Betydningen fremgaar af de umiddelbart paafølgende Ord: »det vil sige den Ørkesløse, der udelukkende hengav sig til de Nydelser og Svirelag som en Konge kan tillade sig«¹. Vi kan ikke tvivle om, at Tilnavnet Løge ligeledes ligger bag Sakses Karakteristik af Kongen: »Skønt denne blev regnet for at være usædvanlig stor af Vækst, saa svarede dog hans Sind kun lidt til hans Krop. Thi i den Grad var han i sine Sæder mæt af sin Kongemagt, at han fandt en større Glæde i at haandhæve den end i at øge den, regnede det for bedre at vogte sit eget end at gribe efter andres og hellere holdt fast ved, hvad han havde, end lod det vokse ved Nyvin-vinding«². For begge Forfatteres Vedkommende gælder det aabenbart, at de bygger paa hjemlig Tradition, idet de nærmere udmaler Indholdet af det Tilnavn, hvormed de har hørt Gorm betegnet.

Nu er det af Interesse, at en ganske tilsvarende Karakteristik af Gorm — uafhængig af Sven og Sakse — møder os i de norsk-islandske Kilder. Den, som sidder

¹ »(id est Deses, qui) tantum delitiis et crapulis regalibus indulgebat« (Gertz: Script. minores I 108).

² »Hic tametsi proceritatis habitu eximius putaretur, parum respondentem corpori animum gessit. Ita enim mores suos intra regnandi satietatem continuit, ut servata potius quam aucta majestate gauderet, satiusque tueri proprium quam alienum incessere duceret, magis de acquirendorum custodia, quam acquirendorum incremento sollicitus« (Saxo ed. Müller, 468 f).

dvask og ørkesløs paa sin Kongsgaard, bliver i Folks Omdømme en taabelig Hjemmefødning, en uerfaren og indskrænket Person, heimskr i baade egentlig og afledet Betydning af Ordet. Derfor kalder Jómsvíkingasaga ham Gormr hinn heimski¹ og Historia Norwegiæ tager Munden fuld i sin latiniserede Form: Gormo stultissimus². Billedet spores i næsten hele den senere Sagalitteratur, selv om Tiden føjer andre og nye Træk til. I et Kompilationsarbejde som Saga Ólafs konúngs Tryggvasonar faar han det Skudsmaal, at han var en af sin Tids smukkeste Mænd, baade stor og stærk og fortræffelig i alle Idrætter; »men han blev ikke kaldet nogen forstandig Mand, saadan som hans Frænder havde været det før ham«³, og i Knytlinga saga er denne hans beklagelige Mangel endog blevet et Karaktermærke for hele Ætten: hverken Knud den Rige, Sven Tveskæg, Harald Blaatand eller Gorm var »spekingar at viti«⁴. Det er det, der kaldes, at Fædrenes Synder nedarves paa Børnene!

Til Erindringen om Gorm som en »ørkesløs« Konge svarer den ældre Overleverings totale Mangel paa karakteriserende Handlingstræk. Der er ikke husket en eneste Gerning, som har været tillagt ham. Saksens Skildring af hans Kristendomsfjendskab afspejler — selvstændigt udpyntet (Nedbrydningen af Kirken i Slesvig) — Adams mis-

¹ Stockh. M. 7,4 ° (G. Cederschiöld, 2), Arngrims lat. Oversættelse: Gormo stultus (A. Gjessing, 4).

² Mon. hist. Norv. 107.

³ »Þá er Gormr son Hörða-Knúts vóx upp, var han allra manna fríðastr sýnum, þeirra er menn höfðu séð í þann tíma, hann var mikill maðr ok sterkr ok hinn mesti atgervimaðr um alla luti«. (Enhver, som er fortrolig med den sene Sagafortællings Karakteristik af Personer, vil Ord til andet genkende disse Vendinger; de hører til det faste Klichéstof, som ingen reel Betydning har. Men nu føjer Sagaen hertil et Par Ord, som peger bagud mod den ældre Overlevering:) »en ekki var hann kallaðr vitr maðr, eptir því sem verit höfðu hinir furri frændr hans«. (Fornm. Sög. I 115).

⁴ Fornm. Sög. XI 205

forstaaede Beretning; ellers handler hans Gormssaga udelukkende om, hvorledes Ægteskabet med Tyre bliver bragt i Stand, om Sønnerne Knud og Harald og om Gorms Død. Det er, som Weibull rigtigt har fremhævet det, helt igennem Tyre, der dominerer Fortællingen.

Men paa ganske den samme Maade gaar det — og dette har Weibull ikke haft Øje for — i den norrøne Overlevering.

I Jómsvíkingasaga hører vi om, hvorledes Gorm bejler til Klak-Harald Jarls Datter Tyre, og vi faar at vide, at hun »var den klogeste Kvinde og tydede Drømme bedre end Mænd«. Derfor faar hun selv Lov at svare Bejleren; »thi«, siger hendes Fader, »hun er langt klogere end jeg«. Hele Frierhistorien tjener det ene Formaal: at fremhæve hendes overlegne Vid og hendes Evne til Drømmetydning. Brylluppet finder Sted, og Sagamanden fortæller, hvorledes de følgende Uaar — som hun har forudsagt — lindres. Atter er det hendes Klogskab, der prises, med hende er »den klogeste blandt Kvinder kommet til Danmark, og hun blev kaldet Danmarksbod«. Hun og Gorm faar Sønnerne Knud og Harald, vi hører om deres Opvækst, og der indskydes et langt Afsnit om, hvorledes Klak-Harald tre Gange bydes til Julegilde hos Gorm og tre Gange standser undervejs paa Grund af ildevarslende Syner. Gorm, som ikke kender Sagens Sammenhæng, bliver vred og vil hæрге paa sin Maag. Men paa ny griber Tyre ind, faar hurtigt talt ham til Ro og faar Mødet mellem ham og Jarlen i Stand. Gorm hører Jarlens sælsomme Beretning — alt ender i Fryd og Gammen. Saa følger den eventyrlige Fortælling om, hvorledes Harald dræber sin Broder Knud oppe i Limfjorden. Han ser ingen Udvej til at faa meddelt sin Fader Drabet, men søger naturligvis Raad hos sin kloge Moder, først ved Mellemand, siden ved selv at komme. Tyre anviser ham en Maade, hvorpaa han i Billedtale kan fremføre Budskabet; men det falder næsten af sig selv, at den stakkels Gorm ikke begriber et Ord. Han sidder kun sløvt

og drikker og gaar derefter til Sengs. Enden paa det hele bliver, at Tyre maa tage Sagen i sin egen Haand. Om Natten lader hun Hallen tjælde med blaad Vadmel, og Morgen efter forefalder det kendte Optrin, Gorm forstaar endelig den halvkvædne Vise »ok lét þa lif sitt«¹.

Med andre Ord: Tyre behersker ogsaa i denne norrøne Gormssaga fuldkommen Handlingens Gang, skønt den jo ikke kender det mindste til noget »Grænsemotiv«. Det er — i islandsk Form og Udpyntning — atter »Gorm Løge«, der møder os.

Naar dette er Sagaens Indhold, vil man let forstaa, at han kunde faa Tilnavnet »hinn heimski«. Derimod begriber man ikke Tilføjelsen, at da han kom til Aars (var roskinn), blev han kaldt Gormr hinn riki. Der er ikke den fjærreste Forbindelse mellem denne Betegnelse og Sagaens Fortælling. Den virker som en død Glose, et laant og meningsløst Udtryk.

Men Tilnavnet kunde synes at faa en vis Støtte fra andet Hold. Weibull nævner jo, at baade Hauksbók, Fagrskinna og Heimskringla omtaler Gorm som en stor Sejrvinder og Tjodkonge. »Vid sidan om denne mäktige gemål är det endast i Jomsvikinga- och Olav Tryggvessonssagorna, som Tyre spelar en roll«².

Dette sidste er mindre overraskende; thi med Undtagelse af Jómsvíkingasaga og Olav Tryggvasonssagaen er der overhovedet ingen norrøne Sagaer, der interesserer sig nævneværdigt for Gorm og Tyre. Denne Kendsgerning var det sikkert værd at understrege, før man sammenlignede de foreliggende Beretninger. I Sagaerne om Jomsvikingerne og Olav Tryggvason har vi virkelige Fortællinger om den danske Konge og hans Dronning. Det

¹ Afvigelserne mellem de forskellige Redaktioner af Sagaen er i denne Forbindelse uden Betydning for os. Her er fulgt Fornm. Sög. XI 3 ff.

² Anf. St. 385.

savnes fuldkommen de andre Steder. En Kildekritik kan ikke udelukkende holde sig til Tekstens Ordlyd; den maa i lige saa høj Grad undersøge Forfatterens Hensigt med Teksten. Og at Omtalen af Gorm er vidt forskellig i f. Eks. Jómsvíkingasaga og Fagrskinna, kommer af den saare simple Ting, at Hensigten med at omtale ham er vidt forskellig i de to Værker. Det første Sted vil Sagamanden slet og ret fortælle om ham — altsaa om hans Kone. Det andet Sted skal Gorm personliggøre en politisk Ide — saa kan Tyre for een Gangs Skyld undværes.

Dermed hænger det saadan sammen.

I Fagrskinna fortælles der om, hvorledes Guld-Harald kommer hjem fra Viking og træffer Haakon Jarl, som opholder sig hos Harald Blaatand. Guld-Harald gør Krav paa Halvdelen af Riget, og Haakons Raad søges af baade ham og den danske Konge. Til Kong Harald siger da ved Lejlighed Haakon følgende: »Eders Fader Gorm blev saa stor en Mand i sin Æt, at han tilegnede sig mange Kongers Vælde«. Dette Eksempel skulde Harald følge: han skulde skaffe Guld-Harald et andet Rige, der ikke var mindre end Danmark, thi »saa vilde Eders Fader Gorm have gjort, at han ikke vilde have ladet sin Magt mindske af sine mægtige Frænder, men snarere have øget deres, og i den Hensigt vilde han have taget hvilket Rige som helst«. Saaledes begynder Haakon at lægge Planer til Harald Graafelds Drab, og da han senere spinder sine Rænker mod Guld-Harald, siger han under en ny Samtale med Kong Harald: »Eders Fader Gorm tilegnede sig et stort Rige, som hans Fader ikke havde haft. Hvilket Rige skal I, Herre, faa, der er saa stort eller større end Danmark, som Eders Fader vandt under sig? Det vilde nu være en Høvdingedaad at tilegne sig Norge og hævne sin Fostersøn«¹.

¹ »Gormr faðer yðar varð sva mikill maðr i sinni ætt, at hann æignaðezk margra kononga veldi...sva myndi gera yðar faðer Gormr, at minkast ækki af gofgom frændom sinum, æxla hældr þeirra megin og taca þar til rikis sem være« ... »Gormr faðer yðar æignaðest mikit

Hvad kan man bygge paa en saadan Replik i en romanagtig Sagafortælling? Ikke, at den norrøne Tradition virkelig har tillagt Gorm Karakteregenskaber, der gjorde ham til en mægtig Fyrste — modsat den »løje« Konge, vi ellers kender. Dertil virker disse Udtryk altfor klichéagtige. Gorm har haft et stort Rige under sig, han har nemlig været Enekonge i Danmark — det er al den Realitet, Ordene dækker over. Og overfor Tanken om en Deling af Riget skal han derfor tjene som en Personliggørelse af Enheden — det er Hensigten med Ordene.

At dette er rigtigt, ses af den Behandling, som Snorre giver det foreliggende Stof.

Han fortæller, at Harald Haarfagre sendte Folk til Valdres for at hente Gyda Eriksdatter, som han vilde have til Frille. De frembar deres Ærinde, men hun svarede, at hun ikke vilde spille sin Mødom paa en Konge, som kun raadede over nogle Fylker. »Men det tykkes mig underligt«, siger hun, »at ikke den Konge findes, som vil tilegne sig Norge saaledes, at han har Enevælde derover, som Kong Gorm har det i Danmark eller Erik i Uppsala«. Sendemændene roser Kong Harald efter bedste Evne, og da det altsammen preller af mod hendes Stolthed, gør de sig omsider rede til Hjemfarten. Da faar de endnu engang Gydas usminkede Mening at vide. Aldrig vil hun ægte Harald, før han har underlagt sig hele Norge og raader for det Rige lige saa ubundet »som Kong Erik for Sveavælde eller Kong Gorm for Danmark, »thi først da tykkes han mig at kunne kaldes Tjodkonge«¹.

riki, þat er æigi hafðe hans faðer att. Hvært riki skulu þer hærra þar fa er sva mikit se eða mæira en Danmarcar er faðer yðar vann undir sik. þat være nu hofðingia bragð at æignast Noregh, oc hæfna fostrsonar sins«. (Finnur Jónssons Udg. 62 og 67).

¹ »En þat þykki mér undarligt, segir hon, er engi er sá konungr, er svá vill eignask Nóreg at vera einvaldi yfir, sem hefir Gormr konungr at Danmörku eða Eiríkr at Upsölum« . . . Þá mælti Gyða við sendimenn, það þá bera þau orð sín Haraldí konungi, at hon mun því at einu játa at gerask eigin kona hans, ef hann vill þat gera fyrir hennar

Opfattelsen her er fuldkommen klar: Danmark er (ligesom Sveavælde) et samlet Rige, og over dette hersker Gorm — han er ret Tjodkonge. Det skyldes i ingen Henseende hans Personlighed, det følger slet og ret af den politiske Tilstand i Danmark. Naar Gyda nævner Gorm og ikke en af hans Forgængere, hænger det sammen med, at Snorre regner ham for samtidig med Harald Haarfagre. Vi faar et endnu tydeligere Indtryk af Snorres Opfattelse dèr, hvor han fortæller om Guld-Haralds Krav paa Halvdelen af det danske Rige. »Ved dette Krav«, hedder det, »blev Kong Harald meget vred og sagde, at ingen Mand havde krævet det af hans Fader, Kong Gorm, at han skulde blive Halv-Konge i Danmark, ikke heller af hans Fader, Hørdaknut, eller af Sigurd Orm-i-Øje eller af Ragnar Lodbrog — han blev saa rasende, at man ikke kunde tale med ham«¹. Der har man den norrøne Opfattelse af Gorms Tjodkongedømme. Det er uden særlig Tilknytning til hans Personlighed, det er et politisk Begreb: det samlede Danmark.

Snorre regnede ikke Gorm for den første danske Tjodkonge. Det viser den ovennævnte Ytring. Imidlertid — hvad vidste man om Hørdaknut, om Sigurd eller Ragnar som Danmarks Konger? Var det alligevel ikke rimeligt, at Gorm havde været den første? Fagrskinna er inde paa Tanken, og vi kan se, hvad der kan forlede den dertil: det er de svagt fortonende Minder om Begivenhederne omkr. 940, da Hardegon fordrev Sigerich (Adams Fremstilling) eller da Knud fordrev Ennignup (Sven Aggesøns

sakir áðr, at leggja undir sik allan Nóreg ok ráða því ríki jafnfrjálsliga, sem Eiríkr konungr Svía-veldi eða Gormr konungr Danmörku, »þvíat þá þykki mér, segir hon, hann mega heita þjóðkonungr«. (Finnur Jónssons Udg. I 101 f.).

¹ »Við þetta ákall varð Haraldr konungr reiðr mjök, sagði, at engi maðr krefði þess Gorm konung, föður hans, at hann skyldi gerask hálfkonungr í Danaveldi, eigi heldr hans föður Hørða-Knútt eða Sigurð orm-i-auga eða Ragnar loðbrók—gerði sik þá svá óðan at ekki mátti við hann mæla«. (Finnur Jónssons Udg. I 268; sml. 270 og II 285).

og Sakses Fremstilling). Det er disse Begivenheder, med hvilke Gorm intet har at gøre, som i Tidens Løb overføres til ham, og vi møder det fulde Resultat af denne Udvikling i sene Kompilationsværker som Saga Ólafs konúngs Tryggvasonar eller Þattr af Ragnarssónum, begge fra 14. Aarh. Her hedder det i den førstnævnte: »Kong Gorm fór med sin Hær ind i det Rige i Danmark, som kaldes Redgoteland, men nu kaldes Jylland, imod den Konge, som da raadede derfor; han hed Gnupa. De havde nogle Kampe sammen, men saadan endte det, at Gorm fældede den Konge og tilegnede sig hele hans Rige. Dernæst fór Gorm imod den Konge, som hed Silfraskalli, og havde Ufred og Kampe med ham, og Kong Gorm fik stadig Sejr, og omsider fældede han den Konge. Derefter gik han længere op i Jylland og fór saaledes med Hærskjold, at han ødede alle Konger helt sydpaa til Sli, og ligeledes vandt han et stort Rige i Vendland. Mange Kampe havde Gorm med Sakserne, og han blev den mægtigste Konge¹. Lignende — kun i Formen mindre udpenslet — lyder Beretningen i Þattr'en².

Resultatet af Undersøgelsen turde da være, at det paa ingen Maade er den danske Overleverings »Grænsemotiv«, som har faaet »isländarnes mäktige tjodkonung Gorm« til at vige for »danernas svaga vällusting med samma namn«³.

¹ »Gormr konúngr fór með her sinn í þat ríki í Danmerk, er kallað er Reið-gotaland, en nú er kallað Jótland, á hendir þeim konúngi er þá ræð þar fur, sá var nefndr Gnúpa, þeir áttu saman nökkurar orustor, en svá lauk, at Gormr feldi þann konúng, ok eignaðist alt hans ríki. Því næst fór Gormr á hendir þeim konúngi, er Silfraskalli var kallaðr, ok átti við hann úfrið ok orustor, ok hafði Gormr konúngr jafnan sigr, ok um síðir feldi hann þann konúng. Eptir þat gekk hann upp á Jótland, ok fór svá herskildi, at hann eyddi öllum konúngum alt suðr til Slès, ok svá vann hann ríki mikít í Vindlandi. Margar orustor átti Gormr við Saxa, ok gerðist enn rikazti konúngr«. (Fornm. Sög. I 116).

² »Gormr konungr fór með her yfir allt Jutland ok eyddi öllum nes konungum allt suðr til Sles ok sva van hann mikíð af Vind landi ok margar orrostor atti hann við Saxa ok gerðiz hann en rikazti konungr«. (Finnur Jónssons Udg af Hauksbók 465).

³ Hist. tidskr. f. Skåneland IV 388.

Det er tværtimod den »løje«, den »ørkesløse« eller den »uvittige« Konge, som møder os i baade den danske og den norrøne Overlevering, og den mægtige Gorm er et litterært Produkt, fremkaldt af intetsigende Sagareplikker, af næsten udslukt Tradition om en andens Gerning og af misforstaaede middelalderlige Beretninger — f. Eks. Adam af Bremens — om Begivenheder, der har fundet Sted umiddelbart før Gorms Kongetid. Det er ufatteligt, hvordan Weibull i den Grad har kunnet lade sig vildlede af sin Teori om »Grænsemotivet«, at han endog har ment at maatte lægge Vægt paa Skildringer som dem i den store Olav Tryggvasonssaga og i Hauksbók. De kendetegner Udviklingskædens sidste Led og er som Vidnesbyrd om den oprindelige folkelige Opfattelse af Gorm fuldkommen værdiløse.

Som det snart skal berøres, forckommer der i adskillige af vore gamle Kongelister en Dublering af Navnet Gorm — ligesom forøvrigt af Navnet Harald. Dette Fænomen er jo ikke usædvanligt, og for vor Undersøgelses Formaal er det uden egentlig Betydning. Det skal da kun korteligt understreges, at de Tilnavne, som denne Dublering giver Anledning til, ikke heller har noget med en folkelig Tradition om Gormsskikkelsen at gøre.

Der er selvsagt ingen Grund til at standse ved Jómsvíkingasagas Gormr hinn barnlaus¹. Navneformen skyldes, at Sagaen har villet bringe Gorm i Forbindelse med Sagnet om Fundne-Knud, og i Stedet for — hvad der havde været Mening i — at gøre ham til Knuds Søn, har den gjort ham til Knuds Fosterfader. I denne Egenskab behøver Gorm naturligvis hverken Kone eller Børn.

Ligesaa betydningsløs er Sakses Gormo Anglicus², vore Aarbøgers Gorm Enski (Ænskæ o. lg.). Der turde

¹ Fornm. Sög. XI 1.

² Saxo ed. Müller 468.

dog være Grund til at sige et Par Ord om, hvorledes dette Tilnavn er fremkommet.

Sammenhængen er denne, at der i Kongerækken indføres en Frode, som ifølge *Catalogus regum Danie* skal have hersket over baade Danmark og England¹. Dette er imidlertid ikke Overleveringens ældste Form. Vor tidligste Kilde, *Roskildekrøniken*, kender Frode, men ved intet om, at han skulde have haft noget med England at gøre. Han skal, siger *Krøniken*, være bleven døbt af Erkebiskop Unni og have genopbygget Kirkerne i Slesvig og Ribe, samt grundlagt en Trefoldighedskirke i Aarhus. »Nogle siger«, tilføjer *Krøniken*, »at Unni, Erkebisp af Bremen, prædikede for Gorm og Harald, som var blevet Konger i Danmark, gjorde dem venlig stemt mod de kristne og satte de længe forsømte Kirker i Stand«. *Krøniken* har altsaa Rækken: Frode, Gorm og Harald, sidstnævnte kaldet Haraldus Blatan eller Clac Haraldus og vistnok efterfulgt af en Kong Halvdan. Men saa dukker en helt anden Æt frem. Sven, »Normannorum transfuga«, falder med en stor Hær ind i England, driver Kong Aldradus (Æthelred) ud af Landet og tager Herredømmet selv. Hans Sønner, Gorm og Hardeknud, kan ikke nøjes med England, de vender sig plyndrende mod Danmark, fordriver Halvdan og deler derpaa — Sven er død — Magten, saa Gorm faar Danmark, Hardeknud England².

Det er let at se Forvirringen i dette: den Sven, som vi

¹ Gertz: *Script. minores* I 159.

² »Dicunt quidam, quod Unni, Bremensis archiepiscopus, Gorm et Haraldo, qui in Dania reges extiterant, predicaret et Christianis placatos redderet et ecclesias diu neglectas reuocaret. . . . Hic Christianus extitit, cognomine Blatan siue Clac Harald. Mortuo Haraldo Swen quidam, Normannorum transfuga, collecta multitudine Angliam inuasit, regem Aldradum expulit, ipse regnum tenuit. Huius filij Gorm et Hartha Knut, paterno non contenti latrocinio, Daniam insiliunt, occisoque rege Danorum Haldano cum filijs eius regnum [Danorum] partiti sunt, Gorm Daniam, Hartha Knut Angliam [nactus]. Nam Swen pater eorum interim, quo [tempore] ipsi Daniam inuaserunt, mortuus est«. (*Smstds.* I 17 f.).

kender fra Adam af Bremen, blandes sammen med Sven Tjugeskæg, og han bliver gjort til baade Hardeknuds og Gorms Fader, skønt Gorm i Virkeligheden var Hardeknuds Søn. Den nævnte Kong Halvdan hører hjemme i Northumberland omkr. 870 osv. Hovedsagen er imidlertid, at det i Roskildekroniken er Gorm II, der har med England at gøre, ikke Gorm I.

Derefter kommer Sakse (Sven Aggesøn [AM 33, 4°] har Kong Snio paa Frodes Plads og gaar altsaa ud). Han kan ikke lade Tyres Mand have hjemme i England; thi det stemmer ikke med Traditionen om ham. Han kan ikke heller lade ham være en Broder til Hardeknud; thi ogsaa dette savner den fornødne Hjemmel. Men paa den anden Side kan han ikke stryge Beretningen om, hvorledes »Gorm« kommer fra England til Danmark, og han finder da den Udvej at knytte Fortællingen til Gorm I i Stedet for — som Roskildekroniken — til Gorm II. Det har den Fordel, at Gorm I er Søn af Frode. Om der overhovedet gemmer sig nogen historisk Realitet bag dette Navn, er vel tvivlsomt; men i hvert Fald — en middelalderlig Sagamand som Sakse kan udstyre Billedet med de fornødne Træk. Altsaa bliver Frode til en sejrslæ Konge, som paa ny lægger de Lande under sig, der er faldet fra Danerne. Han lader sig højtideligt døbeovre i England, og han beder Pave Agapitus om at lade Kristentroen prædike i Danmark. Før dette Ønske er blevet opfyldt, dør imidlertid Frode, og hans Søn Gorm, »der fik Tilnavnet hin Engelske, fordi han var barnefødt i England«, vinder først Herredømmet derovre og drager saa til Danmark for at bringe Skik paa Landets Styrelse. Men da han vel er borte, rejser England sig imod ham; han prøver »aldrig for Alvor at vinde det tilbage igen«¹, og han dør som Konge kun i Danmark².

¹ Gorm Løghæ!

² »Huius filius Gormo, cui, quod ex Anglia oriundus extitit, Anglici cognomen incessit, patre extincto, promptiore fortuna quam diuturniore, apud insulam regiam adeptus est arcem. Dum enim Daniam disponendæ

Det er klart, at Tilnavnet her er en direkte Følge af Saksess Kombination; med folkelig Overlevering har det intet at gøre¹.

Tilbage staar det eneste i vore Dage anvendte Tilnavn til Gorm: den Gamle.

Om dette er først og fremmest at sige, at hvis det overhovedet skal have nogen Mening, maa det have haft Betydningen grandævus, ikke senior; thi han er vitterligt den sidste danske Konge af dette Navn².

Omkring 1200 har der eksisteret en Tradition, som gik ud paa, at Gorm var blevet uhyre gammel — det er sikkert nok. Det ligger i Saksess Ord: »Paa den Tid [o: ved Knud Danaasts Død] var Gorm ældgammel og havde alt i mange Aar været blind. Han havde naaet saa høj en Alder, som det er et Menneske muligt, og brød sig derfor ikke stort om den Smule Liv, han selv havde igen, men des mere om sine Sønners Tarv og Trivsel«³. Sakse anvender

(det gælder altsaa egentlig mere end en ren Erobring!) ejus gratia petisset ex Anglia, longam parvuli secessus jacturam expertus est. Quippe Angli, libertatis suæ fortunam in ejus absentia reponentes, publicam a Danis defectionem moliendo præcipitem rebellandi fiduciam induerunt. Sed quo eum Anglia invidentius sprexit, hoc Dania fidentius coluit. (Saa let kan man altsaa lade England glide ud af Fremstillingen, naar man ingen Overlevering har at holde sig til!). Itaque dum ad duarum provinciarum utramque avidas imperii manus porrexit, altera potitus, alterius irrevocabiliter dominationem amisit, nihil unquam fortiter pro ipsius recuperatione conatus. Adeo difficile prægrandia continentur imperia«. (Saxo ed. Müller 468). Hele Fremstillingens Form er et slaaende Eksempel paa, hvorledes der kan konstrueres og mediteres uden fast Bund i nogen Tradition.

¹ Jørgen Olrik (Saksess Danesaga I 2. 176) tænker sig, at Tilnavnet »maaske rummer et svagt og hensmuldrende Minde om den Kong Gudorm (Gorm), der paa Ælfred den stores Tid var Høvding over en Del af England (d. 890)«. Jeg tror ikke, at denne Mulighed behøver at tages i Betragtning.

² (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. III 368.

³ »Quo tempore Gormo, ad ultimum ætatis suæ finem proventus, ingentem annorum seriem luminibus captus exegerat, senectam ad ultimos

ikke Tilnavnet paa ham; alligevel er det klart, at det er dettes Indhold, han efter sin sædvanlige Maner omhyggeligt udpensler, og at han virkelig bygger paa en Tradition — gammel eller ny — ses deraf, at ogsaa Snorre kender den: han taler nemlig om Gormr inn gamli¹. Det samme gør Jónsvikíngasaga².

Men har dette Tilnavn nogen Hævd? Som det allerede er sagt, har Prof. Steenstrup tænkt sig den Mulighed, at Skildringen af Æthelreds Affældighed kunde have indvirket paa den danske Tradition om Gorm og skaffet ham en Affældighed paa Halsen, som var uden historisk Hjemmel. Foreligger der andre Vidnesbyrd, som kan tyde paa, at Gorm har baaret Tilnavnet »den Gamle«?

Man har henvist til, at en Dattersøn af ham — en Søn af Erik Blodøkse og Gunhild Gormsdatter — skulde være opkaldt efter ham og have faaet Navnet Gorm Gamle³. Var dette rigtigt, maatte Tilnavnet altsaa kunne føres tilbage til Gorms egen Tid. Men Paastanden hviler udelukkende paa Konstruktion — og paa den stiltiende Forudsætning, at Gunhilds Fader virkelig hed Gorm den Gamle. De eneste Kilder, der staar til vor Raadighed, giver os ganske andre Oplysninger. Historia Norwegiæ siger, at Gunhild og Erik havde seks Sønner: Harald Graafeld, Gamle, Sigvard Ljome, Gunrød, Erling og Gorm⁴. Hos Snorre hedder det: »Disse var Eriks og Gunhilds Børn: Gamle var ældst, Guthorm, Harald, Ragnfrød, Ragnhild, Erling, Gudrød og Sigurd Sleva«⁵. Uoverensstemmelsen mellem de to Sønnerækker er uden Betydning for os — begge er nemlig enige om at skelne mellem Gamle og Gorm, og vi humanæ conditionis terminos prorogando, magis de filiorum vita et incrementis quam reliquo spiritu suo sollicitus« (Saxo ed. Müller 473).

¹ Hmskr., Finnur Jónssons Udg. I 93.

² Samtl. Redaktioner.

³ Halvdan Koht: *Inhogg og utsyn* (1921) 41 f. Sml. Alex. Bugge i *Norges Hist.* I 2. 65 (»Gamle eller Guttorm«).

⁴ *Mon. hist. Norv.* 105.

⁵ Hmskr., Finnur Jónssons Udg. I 164.

har ikke den fjerneste Grund til at tro, at de skulde tage fejl heri. De to Sønner har da ogsaa hver sin Historie: den ene, Gorm (Guthorm), falder paa Aagvaldsnæs, den anden, Gamle, nogle Aar senere paa Frædø¹. Navnene blandes aldrig sammen af Snorre, og Øyvind Skaldespiller, en af Snorres Kilder til Skildringen af Frædøkampen, taler kun om Gamles Fald². Havde man ikke i vor Tid haft den Forestilling, at Gamle skulde være et Opkaldelsesnavn, vilde overhovedet ingen have fundet paa Teorien om Gunhildsønnen Gorm Gamle. Gamle var jo intet usædvanligt Enenavn paa denne Tid. Vi kan minde om, at det f. Eks. findes paa Valkärra-Stenen fra Slutningen af 10. Aarh.³, og at det træffes som Navn paa en islandsk Skjald — Gamli gnævaðarskáld — fra samme Aarh.⁴.

Naturligvis kan dette Navneprob­lem synes at være temmelig uvæsentligt; men vi kan ikke slippe uden om det, hvis det af Prof. Steenstrup stillede Spørgsmaal skal besvares — og dette har ingen ringe Betydning for vor hele Opfattelse af baade Gorm og Tyre. Der er ikke andet at gøre end at spørge: Er der i det hele noget, som taler for, at Gorm har naaet en særlig høj Alder? Maaske kan vi finde enkelte faste Holdepunkter for en Besvarelse, naar vi søger kronologisk at fastslaa Gorms Kongetid.

2. Gorms Kongetid.

Det maa have været en beroligende Følelse at kunne gaa ud fra — saadan som f. Eks. N. M. Petersen gjorde

¹ Smstds. I 196, 206.

² Den norsk-islandske Skjaldedigtning ved Finnur Jónsson, I B 63.

³ Wimmer: De danske Runemindesmærker. Haandudgave ved Lis Jacobsen 134.

⁴ Saml. talrige Eksempler paa middelalderligt Brug af Navnet i baade svag og stærk Form: E. H. Lind: Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden (1905—15) 297 f. — I Storfyrst Igors Gesandtskab til Konstantinopel 945 deltager 25 Købmænd og blandt dem en ved Navn Gomol. (Vierteljahrschr. f. Social- und Wirtschaftsgesch. IV (1906) 245).

888, blev Fader til Knud Danaast 889 og døde — næsten hundrede Aar gammel — 935¹, og helt til vor Tid har man i Virkeligheden regnet med nogenlunde tilsvarende Tal².

Hvilke sikre Aarstal har vi egentlig i de første tre Fjerdedele af det 10. Aarhundredes danske Historie?

Der er ett, som er givet: 934, Aaret for Henrik Fuglefængers Tog mod Kong Gnupa³. Et andet kan med Om-trentlighed beregnes: Tidspunktet for Harald Blaatands Daab. Den maa have fundet Sted mellem 953 og 965⁴, og idet vi understreger, at Daaben kan have fundet Sted saavel kort før som efter 960, regner vi for Nemheds Skyld med dette sidstnævnte Aarstal.

Omkring 960 har Harald Blaatand altsaa været Landets Konge og vel at mærke dets Enekonge. Gorm maa være død før dette Aar. Hvornaar han er død, kan vi ikke med Sikkerhed sige. De gamle Angivelser hos Adam, som har ført til, at f. Eks. Lundeaarbøgerne sætter hans Dødsaar til 936, er uanvendelige. Han maa — hvad det følgende vil vise — have levet længere. Vi hører, at Harald (Blaa-tand) i 945 lander med en Flaade ved Munden af Dive for at hjælpe Hertug Richard af Normandiet, og han kaldes af Dudo for rex⁵; men dels kan der intet bygges paa en saadan Betegnelse, dels kunde Gorm godt være i Live, selv om Sønnen bar Kongenavn. Den danske Overlevering gaar det — at Gorm var født o. 835, holdt Bryllup med Tyre

¹ N. M. Petersen: Danmarks Historie i Hedenold II (1854) 31, 41 og 54.

² Gustav Storm i (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. III 368 (Gorms Fødsel omkr. 850—60, hans Død 935 eller 936). Halvdan Koht: Innhogg og utsyn (1921) 39, 42 (Gorm født omkr. 865, død 935 (eller op mod 940)).

³ Waitz: Jahrb. Heinrichs I (1863) 163. Steenstrup: Danmarks Sydgrænse, 42, antager Aaret 931; men dette kan ikke være rigtigt. Waitz' Angivelse maa være den rette (Sml. Biereye: Beitr. z. Gesch. Nordalbingens im 10. Jahrh. (1909) 24 f.).

⁴ Lauritz Weibull: Kritiska undersökningar i Nordens hist. omkr. år 1000 (1911) 43.

⁵ Johs. Steenstrup: Normandiets Historie under de syv første Hertuger (1925) 122 ff.

netop ud paa, at Harald delte Landets Styre med sin Fader i dennes sidste Aar — om det nu er rigtigt, hvad vi selvfølgelig ikke kan vide. Skønsmæssigt kan Gorms Død vel sættes til et af Aarene omkr. 950. Stort senere kan den i hvert Fald næppe være indtruffet.

Har vi Mulighed for med lignende Omtrentlighed at bestemme det Tidspunkt, da Gorm kom til Magten?

Vort eneste Hjælpemiddel er Beretningerne om det svenske Sliherredømmes Fald, og vor eneste brugelige Kilde er Adam af Bremen. Han fortæller følgende, idet han refererer til Kong Sven Estridsøn:

Efter det normanniske Nederlag regerede en Konge ved Navn Heiligo. »Efter ham fulgte Olaph, som — kommende fra Sverige — vandt det danske Rige ved Vold og Vaaben. Han havde mange Sønner, af hvilke Chnøb og Gurd fik Riget efter Faderens Død«¹. Ikke helt i Overensstemmelse med denne Fremstilling tager Adam senere Traaden op paa ny og siger: »Efter Olaph, den svenske Fyrste, som herskede i Danmark sammen med sine Sønner, fulgte i hans Sted Sigerich. Da han havde regeret i kort Tid, berøvede Hardegon, Sueins Søn, som kom fra Nortmannia, ham Riget«. Og aabenbart i Følelse af den kronologiske Usikkerhed, som præger de to Meddelelser, sammenholdte med hinanden, slutter han: »Det er uvist, om nogle af saa mange Konger eller rettere Danernes Tyranner regerede samtidigt, eller den ene levede kort Tid efter den anden«².

¹ »'Post cladem', inquit, 'Nortmannicam Heiligonem regnasse comperi, virum populis amabilem propter iusticiam et sanctitatem suam. Successit illi Olaph, qui veniens a Sueonia regnum optinuit Danicum vi et armis, habuitque filios multos, ex quibus Chnøb et Gurd regnum optinuerunt post obitum patris«. (Adam I 48, Schmeidlers Udg. 48).

² »'Post Olaph', inquit, 'Sueonum principem, qui regnavit in Dania cum filiis suis, ponitur in locum eius Sigerich. Cumque parvo tempore regnasset, eum Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia privavit regno'. Tanti autem reges, immo tyranni Danorum, utrum simul aliqui regnaverint, an alter post alterum brevi tempore vixerit, incertum est«. (Adam I 52, Schmeidlers Udg. 53).

Nu kan vi se bort fra, om Gnupa og Gyrd regerede efter Faderens Død (Adams første Redaktion) eller samtidigt med ham (hans anden). Vi har heldigvis det tidligere nævnte faste Holdepunkt: at Gnupa var ved Magten 934. Fæster vi forøvrigt Tiltro til Adams Beretning, skulde Gnupa altsaa være død paa et eller andet Tidspunkt efter dette Aar, Sigtryg skulde have regeret en kort Tid, og derpaa skulde Hardegon været kommet og have fordrevet ham. En saadan Rækkefølge af Begivenhederne vilde man maaske finde bekræftet ved Wimmers Læsning af Indskriften paa Vedelspang-Stenen; thi naar der her staar: »ṣfriþr : karþi : kumbl | þaun aft : siktriku : sun [:] (s) in : ʒui : knubu«¹, maa selvsagt Sigtryg være død efter Faderen — ellers havde der jo ikke været noget »Gnupas Vi« at rejse Stenen paa. Sigtryg kunde altsaa — som Adam siger — have regeret »parvo tempore«.

Men hvorfor saa afgjort fæste Lid til Adams Kronologi, navnlig naar han selv tager alle Forbehold, hvad hans Fremstilling gør fuldt forstaaelig. Den Mulighed foreligger, at Gnupa og Sigtryg kan være fordrevne (eller dræbte) samtidig, og det modsiges ikke af Vedelspang-Stenens Indskrift, hvis man læser den som udførligt begrundet af Elis Wadstein: »ṣfriþr : karþi : kumbl | þaun aft : si (k) triku : sun (:) (s) in : ʒu (k) : knubu«². Det maa blive Runologernes Sag at dømme mellem Wimmers og Wadsteins Læsemaader; for vort Vedkommende vil Forskellen ikke blive stor, enten man giver den ene eller den anden Fortrinnet. I begge Tilfælde maa vi regne med, at den svenske Æt har mistet Herredømmet hernede ikke særlig længe efter 934. Som vi skønsmæssigt satte Gorms Dødsaar til omkr. 950, kan vi skønsmæssigt sætte Olavættens Fordrivelse (Fald) til omkr. 940.

¹ Wimmer: De danske Runemindesmærker. Haandudg. ved Lis Jacobsen 94.

² Ark. f. nord. Filol. XL 256 ff.

Det næste Spørgsmaal er da, hvem den Hardegon har været, som i Følge Adam af Bremen berøvede Sigtryg Riget?

I sin Afhandling om de »to Runestene fra Sønderjylland« gik Gustav Storm ud fra, at Hardegon = Hardeknud var Gorms Fader¹. Dette blev bestridt af Prof. Steenstrup i »Danmarks Sydgrænse«; efter hans Opfattelse var Hardegon = Gorm selv, idet Gorm havde baaret Dobbeltnavnet Hardeknud Gorm². Siden har Steenstrup i nogen Grad ændret denne Teori, som forøvrigt havde vundet ikke ringe Tilslutning; han mener nu, at Gorms Fader har baaret Dobbeltnavnet Hardeknud Gorm³. Følgelig maa det vel ogsaa efter Steenstrups Mening være ham, der skjuler sig bag Adams Hardegon. Den Stormske Opfattelse — Hardegon = Hardeknud = Gorms Fader — har i den senere Tid fundet en meget aktiv Forsvarer i Curt Weibull, som bl. a. har fremhævet, at den islandske Tradition »även uppger, att Gorm varit son av en Hardeknud«⁴.

Dette er rigtigt. F. Eks. har Jómsvíkingasaga i Redaktionen AM 291,4°, hvis Carl af Petersens Læsning af den meget utydelige Membran er rigtig, følgende Slægtsrække:

Sigurðar
|
Hörða-Knútr, fostret af Gormr (enn barnlaus)
|
Gormr enn gamli eða enn ríki⁵

At der er gammel Tradition i dette, turde fremlyse deraf, at vi kan skelne ganske den samme Række i dansk Overlevering. Stiller vi de tre Kongelister fra Roskildekroniken, Sven Aggesøn og Sakse op Side op Side, tegner Billedet sig saaledes:

¹ (Norsk) Hist. Tidsskr. 3. R. III 366 f.

² Anf. St. 41.

³ Mænds og Kvinders Navne i Danmark (1918) 56.

⁴ Curt Weibull: Sverige och dess nordiska grannmakter (1921) 49.

⁵ Se Carl af Petersens Udg. af Jómsvíkingasaga, 2 og 129.

Roskildekrøniken:	Sven Aggesøn, AM 33,4 ^o :	Sakse:
Hericus	Siwardus	Sivardus
Hericus Puer		Ericus
	Kanutus	Canutus
Frothi	Snio	Frotho
Gorm		Gormo Anglicus
Haraldus Blatan siue Clac	Clacharaldus	Haraldus
Harald		
Haldanus		
Gorm, filius Swen et frater	Gorm Løghæ	Gormo
Hartha Knut		
Haraldus	Haraldus	Haraldus

Forbindelsen mellem de tre Rækker falder let i Øjnene, og svært er det heller ikke at se, hvad der skyldes Forfatternes egne Kombinationer. Selvfølgelig skal den tidligere omtalte Dublering af Personerne bortskæres. Det samme gælder den — ligeledes nævnte — Kong Frode¹, Svens endnu mere sagnagtige Kong Snio og Roskildekrønikens Kong Halvdan². Af Interesse er det derimod, at der i Følge alle tre Lister paa et vist Tidspunkt kommer et Barn paa Tronen, og at dette først som voksen overtager Magten. Det er just ikke, fordi dette Sagn skulde gemme nogen historisk Kærne, men fordi det indeholder et Sagnmotiv, som vi senere skal vende tilbage til. Hos Sakse er ogsaa dette Motiv fordoblet (Ericus og Canutus). Ser vi nu bort fra det, der ligger forud for denne Barnekonge³, og skærer vi

¹ At han ikke hører hjemme paa dette Sted, er alle enige om; derimod er Opfattelsen af hans Personlighed stærkt delt. Nogle benægter hans historiske Eksistens (Munch: Saml. Afh. II 594; Maurer: Bekehr. d. norw. St. II 502), andre regner ham for en dansk Konge fra Tiden omkr. Aar 900 (A. D. Jørgensen: Den nord. Kirkes Grundlæggelse I 202; Steenstrup: Danm. Riges Hist. I 291), og atter andre ser i ham en simpel Vikingekonge (Jørgen Olrik: Den ældste Danmarkskrønike 12; Saksens Danesaga I 2. 175).

² Se nedenfor.

³ Der bør gøres opmærksom paa, at Svens og Saksens Sivard naturligvis svarer til Jómsvikingasagas Sigurd. Det er jo denne Regnar Lodbrogs Søn, som danner Broen over til den hjemlige Kongerække. Men Hardeknuds Ætledning fra Regnar er uden historisk Sandhed. Paa Sivards

endvidere bort, hvad der som ovenfor nævnt findes af Dubleringer og Kombinationer¹, faar vi følgende Rækker frem:

Roskildekroniken:	Sven Aggesøn:	Sakse:
Hericus Puer	Kanutus	Canutus
Gorm, frater Hartha Knut	Gorm Løghæ	Gormo
Haraldus (Blatan)	Haraldus	Haraldus

Der kan ikke være Tvivl om, at vi her staar overfor en sand Kærne i Overleveringen. Kun en enkelt Forfatterkombination er endnu tilbage: Roskildekroniken har paa Erik overført Umyndighedsmotivet, som ellers er knyttet til Knud (og vel at mærke ikke alene i den danske Tradition), og Knud (Hardeknud) har derfor ikke kunnet opføres som Gorms Fader, men er gjort til hans Broder². Hos begge de andre skimter vi derimod det rette Forhold: Knud som Fader til Gorm. At denne Knud virkelig er Hardeknud = Adams Hardegon, og at Sven og Sakse har ham fra folkelig Overlevering, fremgaar deraf, at de lader ham som myndig fortrænge en Mand, der har hersket, hvor han selv har været kongebaaren. Denne Mand bærer Navnet Ennignup. Der har faktisk i det 12. Aarh. levet en bleg Erindring om, at Gorms Fader Hardeknud fordrev en anden Magthaver ved Navn Ennignup — d. v. s. at Hardegon fordrev Chnob (Sigerich)³.

(Sigurds) Plads skulde staa Adams Sven, han, som ogsaa Roskildekroniken kender (netop byggende paa Adam).

¹ Sml. A. D. Jørgensen: Hist. Afh. I 215.

² I Virkeligheden afspejler Roskildekroniken her en Tradition, i hvilken Hardeknud er Gorms Fader. Kronikens Haldanus, Gorm og Hartha Knut svarer nemlig, som paavist af Steenstrup, til den northumbriske Kongeslægts Halvdan-Gudred, Søn af Hardeknud (Normannerne II 390 f). Om dette se forøvrigt i det følgende.

³ Betegnende er Saksens Tilføjelse til Beretningen: Ennignup blev tvunget af Omstændighederne til at tage Vare paa Almuens Sager og den lille Barnekonge. »Unde et ei quidam parum annalium periti medium in fastis locum tribuunt«. (Saxo ed. Müller 467).

Vi vender nu tilbage til Spørgsmaalet om Aaret for Gorms Overtagelse af Magten.

Vi ved, at der mellem dette Tidspunkt og Efteraaret 934 skal være forefaldet følgende Begivenheder:

Enten: Gnupa skal være efterfulgt af Sigtryg, som skal have regeret en kort Tid, Hardeknud skal have berøvet ham Herredømmet, og Gorm skal være kommet paa Tronen. Dette bygger paa Adams Fremstilling.

Eller: Gnupa og Sigtryg skal være blevet dræbt eller fordrevet af Hardeknud, og Gorm skal være fulgt efter sin Fader. Dette er den tidligere overvejede Mulighed.

I Virkeligheden er det for vort Vedkommende af underordnet Betydning, om den ene eller den anden af disse to Begivenhedsrækker er den rigtige. Havde vi Ret i skønmæssigt at sætte Olavsættens Fordrivelse til c. 940, vil det være klart, at vi med endnu større Grund nu, da ogsaa Hardeknud skal have Plads i Rækken, kan paastaa, at Gorm ikke kan være blevet Konge før omkr. 940.

Forholdet er nemlig dette, at mens man tidligere, fastholdende Overleveringen om Gorms lange Regeringstid og hans høje Alder og uden Kendskab til hans Fader Hardeknud, ræsonerede som saa: Han kan i lange Tider forud for Gnupas og Sigtrygs Fald have styret andre Dele af Riget, saa forbydes utvivlsomt en saadan Opfattelse af de ovenfor fremstillede Kendsgerninger. Det er hans Fader, som har styret Olavsætten. Vil man ikke ty til en Forestilling om, at denne Gerning blev udført af en fuldkommen fantastisk gammel Mand, maa man simpelthen opgive Tanken om, at Gorm selv skal have været en affældig og udlevet Olding en god halv Snes Aar senere. Og falder Tanken om Gorms høje Alder bort, saa falder dermed ogsaa enhver Grund til at tro, at han skulde have regeret særlig længe. Kendsgerningerne taler for, at han ikke kan have styret Landet stort mere end 10-15 Aar — fra lavt regnet lidt før 940 til højt regnet lidt efter 950. Der er intet i dette, som giver en rimelig Begrundelse af Til-

navnet »den Gamle«. Det tyder langt snarere paa, at dette Tilnavn paa et senere Tidspunkt er fæstet til Gorm ud fra Forudsætninger, som ikke har noget med ham selv at gøre. Der kan aabenbart i dobbelt Forstand være Grund til, som Steenstrup sagde, at have Opmærksomheden henvendt paa den angelsachsiske Fortælling om Kong Æthelred og Lady Æthelfled.

3. Tyre Danmarksbod.

Lad os imidlertid først standse et Øjeblik ved Sagnets store danske Dronningeskikkelse. Der er to Punkter, som vi bør gøre Rede for, inden vi giver os til at sammenligne vor egen Tradition med den angelsachsiske. Ellers risikerer vi altfor let, at litterære Overensstemmelser tager Vejret fra os, saa vi glemmer, at en egentlig Forstaaelse kun opnaas, hvis vi kender den Skæbnebaggrund, som Tyre maa have fundet i sin Tid.

Først og fremmest maa vi forstaa hendes Tilnavn. Det er jo ypperligt afhjemlet og af overordentlig Betydning.

Det har tidligere været fremhævet, at Weibulls Tolkning her var fuldkommen klar: »Om denna benämningens betydelse kan intet tvivel råda. Det första ordet hade vid den tid, då det ristades på stenen, redan hunnit bliva en fast beteckning för danernas land. . . Det andra ordet: but, är bot, frälsning. Thyre har sålunda vid stenens resande ansetts hava utfört en Danmark frälsande gärning«¹.

Man skulde tro, at denne Opfattelse var uimodsigelig. Imidlertid har i sin Tid Sven Aggesøn lagt et andet Betydningsindhold i Tilnavnets Endestavelse. »Da saa«, skriver han, »efter at et Tidsrum af tre Aar var rundet til Ende, det snildt anlagte Værks Bygning var fuldendt med overmaade skønt smykkede Brystværnstinder, gav de [o: Danerne] det saare herlige Værk Navn og kaldte det Danevirke, fordi det var blevet udført og fuldendt ved Danernes

¹ Anf. St. 382 f.

Sved; og Dronningen, ved hvis fremragende Snildhed Darnernes Frihed var blevet vundet for alle Tider, kaldte de, aabenbart ikke ufortjent, men med fuld Rette, »Tyre, Danmarks Pryd«¹. Det er denne Tolkning, som gaar igen hos Erik Arup².

Men selvfølgelig er den ganske urimelig. Skal Tilnavnet opfattes, har det intet med Metode at gøre at holde sig til, hvad en eller anden middelalderlig Skribent har oversat *bót* ved — som Led i en blomstrende Skildring, der har tryllet baade Roser og Liljer frem for Læseren. Man maa spørge om, hvad Tyres egen Samtid har forstaaet ved Ordet *bót*. Det er det, Wimmer har gjort i sin Oversættelse af den lille Jellinge-Stens Indskrift (»Danmarks Bod (»Frelse«)«³, og det er en helt vrang Fremstilling af Sagen, naar Erik Arup skriver, at »Wimmer, der for Danevirkesagnets skyld vil have betydningen »bøde paa« frem, forkaster Svend Aggesens oversættelse«⁴. Wimmers Tolkning har intet med Tendens at gøre. Den skyldes simpelthen, at *but* ikke kan betyde »Pryd«.

Til sit Forsvar fremhæver imidlertid Erik Arup, at Finnur Jónsson (Aarb. f. nord. Oldk. 1907: 293) »ved sammenstillinger har paavist, at som »bekkjar *bót*« betyder bænkenes pryd, maa *tanmarkar but* betyde Danmarks pryd med den bibetydning af »bøde paa«, hvoraf sagnet udspringer«⁵. Udtrykket er meget uklart; men der kan næppe lægges

¹ »Sed euoluto trium annorum spatio ingeniosi operis structurâ consummatâ propugnaculis quam (decenter) ornatis, nomen operi indiderunt elegantissimo, Danavyrki nuncupantes, eo quod Danorum sudore patratum consummatumque extiterit; reginam uero non immerito scilicet, (sed) competenter, cuius ingenio prestantissimo iugi memoria libertas extat Danorum parata, „Decus Datie Tyræ“ nominebant«. (Gertz: Script. minores I 114).

² Danmarks Historie (1925) I 114.

³ Wimmer: De danske Runemindesmærker, Haandudg. ved Lis Jacobsen 55.

⁴ Højskolebladet 1925: 1519.

⁵ Smstds.

noget i det, som gør det rigtigt. Thi Finnur Jónsson paa-viser paa det nævnte Sted aldeles ikke, at tanmarkar but skulde betyde »Danmarks Pryd«, med »en Bibetydning« af at »bøde paa«. Hans Sammenstilling af de fire Tilnavne, som kommer i Betragtning her, er i al dens Korthed flg.:

»árbót, Álof Hkr., Ldn., Nj. IX—X. ,Árbod', egl. en, der ved sin lykke bevirker åringens godhed.

bekkjarbót, Þorbjörg Ldn. X. ,Bænkebod', egl. en, som gør bænken bedre, anseeligere (ved at sidde der), bænkepryd; i øvrigt har Hb.: beiarbot, hvilket maatte opfattes som bæjarbót ,gårdspryd'.

Danmarkarbót, Danabót, Þyri Hkr., Ann. X. ,Danmarks, Danernes bod'; jfr. de foreg.

sveitarbót, Sveinn Sturl. Bisk. XIII. ,Skarepryd', jfr. de foreg.«

Efter dette kan Danmarkarbót lige saa vel jævnføres med árbót (altsaa: »en, der ved sin Lykke bringer Danmark Godhed«), som med bekkjarbót (»egl. en, som gør Danmark bedre, Danmarkspryd«). Men Spørgsmaalet er, om en Usikkerhed virkelig er til Stede, og om Finnur Jónsson har tænkt sig, at hans Ord skulde kunne benyttes paa en saadan Maade som hos Erik Arup. Grundbetydningen af bót synes at udelukke Tvivl. Den kan rumme ,Istandsættelse' eller ,Erstatning', ,Bedring' eller ,Helbredelse', bót kan med moralsk Betoning forekomme i Vendinger som ,bót ok betran', eller det kan betyde en ,Klud', et ,Tøjstykke, hvormed man dækker et Hul paa Klæder' og lig. I alle disse og tilsvarende beslægtede Betydninger er Ordet bevaret i samtlige vore Dages nordiske Dialekter; men det optræder ikke i nogen Forbindelse med Værdien »Pryd«, »Smykke«¹. Marius Kristensen tolker da ogsaa árbót slet

¹ Se de forsk. Lexica af Fritzner, Falk og Torp, Molbech, Feilberg, Kalkar, Aasen, Rietz, Hellquist o. s. v. Om Brugen af Navneendelsen i norske Gyrgetullar og Huldreløkk, se Landstad: Norske Folkeviser (1853) 798 og 802 (Flingsbót, Flangsbót, Vingebót, Vibót, Fribót, Svanabót, Dranabót).

og ret som »den, der bøder paa afgrøden, gør afgrøden rigere«. Hvad sveitarbót angaar, henviser han til Sighvat Skalds Udtryk om sig selv, at han i det mindste kan fylde et Hul i Rækken. »Endelig har vi«, skriver han, »det andet bekkjarbót, som Finnur Jónsson ikke oversætter, men forklarer som »bænkens pryd«; men der er den kedelige omstændighed, at det ældste håndskrift ikke har det, men bæjarbót »den, som bøder på, forbedrer gården«. Således er der bogstavelig intet, der taler for oversættelsen bót: »pryd«¹.

Det turde da være klart, at den gængse Opfattelse — den, som ogsaa Weibull forfægtede — er den eneste rette. Tyre har faaet sit Tilnavn, fordi hun faktisk »vid stenens resande [ø: af sin Samtid] ansetts hava utført en Danmark frälsande gärning«.

Vi vender os saa til det andet Punkt, som kræver Overvejelse. Det er, hvad vi kaldte den Skæbnebaggrund, Tiden gav hende: altsaa de politiske Forhold, der herskede her i Landet umiddelbart før og under Kong Gorm. Hvor skulde man overhovedet kunne udtale sig om Traditionens Sandhed eller Ikke-Sandhed, naar man intet Hensyn tog til de faktiske Forhold, hvorunder Tyre havde levet?

Her er der trods Kildernes Magerhed tilstrækkeligt sikre Udgangspunkter for vor Undersøgelse.

I første Række møder vi den Realitet, som hedder det svenske Herredømme ved Slien. Blandt danske og norske Forskere har det siden Wimmers Tid været den

¹ Højskolebladet 1925: 1521. Det er ligeledes med god Grund, Marius Kristensen n. St. henviser til den Frihed, hvormed Sven Aggesøn omskriver Dronningens Navn. Snart kaldes hun Decus Datie (Danmarks Pryd), snart Regni Decus (Rigets Pryd). Begge er selvfølgelig rent retoriske Blomster og har intet med en exakt Oversættelse af tanmar kar but at gøre.

almindelige Opfattelse, at dette Herredømme var ret lokalt begrænset. Gnupa var en dansk Smaakonge ved Grænsen¹, han regerede næppe over mere end Sønderjylland², han var Konge over Danske nede ved Grænsen, kun strakte hans Rige sig maaske tillige over Dele af Abodriterne og Wagerne³. Da jeg i sin Tid selv var inde paa dette Spørgsmaal, sluttede jeg mig i alt væsentligt til denne Opfattelse, men fremhævede dog, at Adam af Bremen talte om »regnum Danicum« som det, Svenskefyrsten Olaf skulde have erobret. Det vilde være ejendommeligt, skrev jeg, »om hele Danmark var bleven erobret af en svensk Fyrste, uden at dansk Tradition havde gemt paa det svageste Minde derom«. . . . At en svensk Fyrste under de stærkt opløste Tilstande, som faktisk herskede i Danmark i Begyndelsen af det 10. Aarh., »har gjort sig til Herre over større eller mindre Dele af Landet, uden at Traditionen har gemt noget særligt Minde derom, lyder meget troligt, og at dette Herredømme senere i den fremmede Klerks Mund er kommet til at omfatte hele Danmark, kan heller ikke forbavse«⁴.

Imidlertid er det ikke rigtigt, at den hjemlige Tradition helt har glemt Mindet om dette Fremmedherredømme; den har kun bevaret Erindringen i en højst forvansket Form.

Sven Aggesøn fortæller, at Sivard — Regnar Lodbrogs Søn — fældede den danske Konge, tog hans Rige og ægtede hans Datter. Hun fødte ham en Søn, som efter hendes Bælteknude fik Navnet Knud, og, siger Sven, »han var den første i Danmark, som bar dette Navn«. Kort efter fortsætter han: »I hans Barndomstid var Ennignup, en Bonde fra Sjælland, indsat til Rigets Vogter; men saa snart den før nævnte Knud var blevet fuldvoksen Yngling, overtog han Rigets Scepter«⁵.

¹ Wimmer: De danske Runemindesmærker I 2. 31.

² Gustav Storm i (Norsk) Hist. Tidskr. 3. R. III 362.

³ Steenstrup: Danmarks Sydgrænse 45.

⁴ Danevirke og Kampene paa vor Sydgrænse 68 f.

⁵ Gertz: Script. minores I 106. Sml. Oversættelse 46 f. med Noter.

Hos Sakse har Beretningen følgende Form: Kong Erik havde faaet Sønnen Knud, og han overlevede sin Faders Død; »men da han endnu var et Barn, trængte baade han og Riget til en Formynder. Men da det var et Embede, som de fleste kun ventede sig Utaak og Møje af at overtage, vedtog de at kaste Lod om, hvem det skulde være; thi selv de klogeste af Danerne turde i en saa usædvanlig Sag ikke stole paa deres frie Valg, men lod hellere det ydre Tilfælde end deres egen Vilje raade, saa Valgets Udfald kom ikke til at afhænge af sindigt Raad, men af Lykke-træf. Saaledes gik det til, at en dannis og dydefuld Mand ved Navn Ennignup blev nødt til at tage det tyngende Hverv paa sine Skuldre, styre det Rige, som var faldet i hans Lod, og tage vare baade paa Almuens Sager og paa den lille Barnekonge. Derfor er det kun Folk, der ikke er hjemme i Historien, som giver ham Plads i Kongerækken. Da Knud voksede til og naaede Mands Aar og Alder, jog han dem bort, som godvilligt havde fostret ham; men den unge Galning blev dog mod Forventning en god og retskaffen Mand, paa hvem der ikke var andet at sige, end at han gik heden uden Daab og Kristendom«¹.

Det er tidligere nævnt, at denne Ennignup svarer til Adams Chnob, Runestenenes Gnupa, som Knud svarer til Adams Hardegon o: Hardeknud. Hvor forvanskede Kendsgerningerne i Tidens Løb er blevne, vil være umiddelbart indlysende og behøver ikke nærmere at paapeges. Derimod er der i Fortællingerne et enkelt Træk, som bør fremhæves, fordi ogsaa dette i en vis Forstand hører med til Billedet af de hjemlige Forhold paa Kong Gorms Tid.

Man vil have lagt Mærke til, hvorledes Umyndighedsmotivet knyttet til denne Knud — hos Sven Aggesøn tillige i Forbindelse med et Sagntræk vedrørende hans Navn. Knud er Jómsvíkingasagas Knud Arnfinssøn, født i Blodskam, som findes i Skoven og bringes til Gorm den Barn-

¹ Saxo, ed. Müller 466 f. Sml. Jørgen Olrik's Oversættelse I. 2. 174 f. med Noter.

løse, hos hvem han fostres, og af hvem han faar Navnet Knud; »en þat var fyrir þá sök, er fingrgullit hafði knýtt verit í enni sveininom, þá er hann fansk; ok tók konúngr, þar nafn af, þat er hann gaf sveininom«¹. Endvidere møder vi den samme Knud i den sene Saga om Olav Tryggvason; men her er Motivet yderligere forskudt og kløvet: Gormr enn heimski opfostrer en lille Dreng, som hans Trælle har fundet i Myrkviðr, og han giver ham Navnet Knud »af knúti þeim, er barnit hafði með sér«. Siden kaldes han Knútr enn fundni og endnu senere Þræla-Knútr. Han er dog Arnfinn Jarls Søn, ligesom i Jómsvikingasaga avlet i Blodskam. Hans egen Søn bliver Gorm, som opfostrer Sigurd Orm-i-Øjes Søn, vandøser ham og kalder ham Hørða-Knútr, »þvíat þar heitir á Hörðalandi, sem han var fœddr«². Og endelig finder vi paa engelsk Grund, hos Simeon af Durham, en Sagnform, hvor Hittebarnsmotivet ikke er knyttet til Knud, men til hans Søn Gudred. Da man var uden Konge i Northumberland, fortæller Simeon, viste St. Cuthbert sig for Abbed Eadred og bød ham handle paa følgende Maade: Han skulde gaa til de Danskes Hær og sige, at han kom som Udsending fra Helgenen. Dernæst skulde han bede om at faa den Dreng at se, som hed Gudred, Hardeknuds Søn, og som de Danske havde solgt til en Enke i Hwittingaham. Naar han var fundet, og der var givet Løsepenge for ham, skulde Eadred føre ham frem for Hæren og lade ham vælge til Fyrste paa Bjærget Oswiesdun, idet han satte en Guldring paa hans højre Arm. Abbed Eadred fulgte St. Cuthberts Bud, og Drengen blev enstemmigt hyldet af Hæren og Befolkningen«³.

I alle disse Variationer er Umyndighedsmotivet fælles, og ofte forbindes det med et Hittebarnsmotiv. Dette sker næppe uden Grund. Sagnenes Hittebørn er næsten altid Skikkelser, der for Eftertiden tegner sig som store Genrejsere,

¹ Fornm. Sög. XI 2.

² Fornm. Sög. I 112 ff.

³ Symeonis Dunelmensis opera et collectanea I (1868) 143.

Opnævnere, lykkebringende Førere. Den hjælpeløse og frændeløse Fortid gør deres senere Magt og Hæder endnu mere straalende. Vi har hos os det typiske Eksempel paa Anvendelsen af dette Sagnmotiv i de yngre Redaktioner af Fortællingen om Kong Skjold¹.

Den nærmere Forbindelse mellem ovennævnte angelsachsiske Legende og de tilsvarende nordiske Sagnformer skal vi ikke udrede her; det vilde kræve en særlig Undersøgelse. Men det maa være givet, at naar vor Hardeknud, Fundneknud, Trælle-Knud — Gorms Fader — lever i Traditionen som et Hittebarn, saa er det, fordi store Hændelser har knyttet sig til hans Navn. Med ham er en ny Æt kommet til Magten², en Genrejsning af Landet har fundet Sted. Hvad der ligger af Virkelighed bag Sagnet, kan da næppe være vanskeligt at se: det er den svenske Olavsæts Fordrivelse, det er »Knyttingernes« Overtagelse af Magten i »regnum Danicum«³.

Man vilde have vanskeligt ved at forstaa, at Gnupa-Sigtrygs Fordrivelse kunde give Anledning til den Art Sagn-dannelser, hvis det her kun havde drejet sig om et lille lokalt Vikingeherredømme nede ved Slien (se ovenfor). Men dette er ikke heller Tilfældet. De seneste Undersøgelser har sat netop dette Herredømme i et langt klarere og mere overbevisende Lys end før, særlig takket være Elis Wadstein og Curt Weibull⁴. Begge har fremhævet den overvældende politiske og økonomiske Betydning, der knyttede sig til Sliegnene i det 9.—10., ja delvis endnu 11. Aarhundrede. Da laa Danmarks Centrum ikke ved Øresund, som

¹ Om Hittebørnssagn i Almindelighed og Skjold i Særdeleshed, se den smukke og overbevisende Afhandling af C. W. v. Sydow: *Scyld Seefing* (Namn och Bygd XII 63 ff.).

² Jfr. Sven Aggesøns Udtryk: »(Is) primus in Dacia functus hoc nomine«. (Gertz: *Script. minores* I 106).

³ »Knyttingerne« er jo netop dem, der regner Ætten fra Fundneknud.

⁴ Elis Wadstein: *Norden och Västeuropa i gammal tid* (1925); Curt Weibull: *Sverige och dess nordiska grannmakter* (1921).

næppe blev berørt af Tidens store Samfærdselsveje og Handel, alle Østersølandes væsentligste Forbindelse med Vesteuropa gik over Jylland og særlig over Strækningen nede ved Halvøens Rod: Ejder-Trene-Sli. Her voksede Slesvig op, her anlagdes Hedeby, Nordens største og stærkest befæstede By i den ældre Middelalder, selve Knudepunktet og Transitpladsen paa den vigtigste Handelsvej mellem Nord- og Vesteuropa. »De konungar, som förmått sätta sig fast i trakten kring Hedeby och härska här under minst tvenne generationer, kunna aldrig betecknas som danska småkonungar vid gränsen eller som herrar öfver ett litet stycke av Danmark. De måste varit mäktiga härskare. Det låter sig icke avgöra, huru stort landområde, som lytt under dem, och det är i grunden en tämligen likgiltig sak, om de härskat öfver en landsdel mer eller mindre. Det väsentliga är, att deras välde varit väldet öfver den trakt, som var det dåtida Danmarks ekonomiska och politiska medelpunkt. Samtiden och den närmaste eftervärlden har levat under intrycket härav, och dessa härskare av svensk ätt ha i belysning härav tett sig för Widukind som för Sven Estridsen såsom danskarnas och Danmarks konungar«¹.

Tilintetgørelsen af dette svenske Vælde og Erobringen af Landets vigtigste Bygder var altsaa Hardeknuds, den nye Kongestamfaders, Gerning. Hvis vi turde stole paa, der laa noget sandt bag Sven Aggesøns Ord, at Ennignup var »Sealendensis bondo«, turde man maaske gaa ud fra, at Svenskerne ogsaa havde haft Magten over Sjælland². Under alle Omstændigheder: det er temmelig uforstaaeligt, hvorledes de har kunnet sidde inde med Herredømmet over Østersøhandelen og Brændpunktet for den — Hedeby — hvis de ikke samtidig har behersket de Farvande, som pløjedes, og de nærmeste af de Kyster, som Skibene fulgte.

¹ Curt Weibull anf. St. 52 f.

² Læg endvidere Mærke til Roskildekronikens tilsyneladende ganske umotiverede Bemærkning, at Hardeknuds Søn Gorm »sedem regni apud Selandiam constituit«. (Gertz: Script. minores I 18).

At den vendiske Østersøkyst i denne Forbindelse var af ringe Betydning, kom deraf, at der ikke langs den boede søfarende Folk, som kunde spærre Handelsmændene Vejen. Men hvorledes skulde fremmede Erobrere kunne have Slihandelen i deres Haand og Sikkerhed for Forbindelsen med deres svenske Hjemland, hvis de danske Øer ikke var underlagt dem?

Dette faar være, hvad det vil. Endnu efter Hardeknuds korte Styrelse har der været danske Egne, som ikke var genvundet. Det fremgaar med fuld Sikkerhed af Harald Blaatands stolte Ord paa den store Jellinge-Sten: »sa || haraltr : ias : sår . uan . tanmaurk ala«. Det er lokkende at se dem i Lys af Saksens Fortælling: »Da hun [ø: Tyre] bar Mands Mod i Kvindebryst, udfriede hun ogsaa Skaane fra Sveavælde og fra de tyngende Skatter, de maatte gælde«¹. Skaane maa ligesom Sjælland have været et næsten nødvendigt Led i Hedebyriget; maaske er det dette, som sidst er genvundet — med Sikkerhed kan disse Spørgsmaal aldrig besvares, og vi behøver ikke her at gisse paa noget bestemt. For vort Vedkommende har alene den Kendsgerning Betydning, at Hardeknud fordrev Olavsætten fra det danske Riges i politisk og økonomisk Henseende vigtigste Egne — det var, hvad der gik umiddelbart forud for Tyre. Og at det endelige Maal først naaedes, da hendes Søn havde »vundet sig hele Danmark« — det var, hvad der gennemførtes i hendes egen Tid og hendes nærmeste Eftertid.

Men der er et tidshistorisk Træk af ikke mindre Betydning, og vi skal derfor i det følgende redegøre for det.

I 934 foretog Henrik Fuglefænger et Angreb paa Kong Gnupa. Togtet og dets Følger har været Genstand for en levende Drøftelse blandt baade nordiske og tyske Forskere²;

¹ Saxo, ed. Müller 482. Sml. Hist. Tidsskr. 8. R. II 376.

² Blandt de forskellige Bidrag er der særlig Grund til at fremhæve flg.: Steenstrup: Danmarks Sydgrænse (1900) 18 ff.; Biereye: Beiträge zur

men vi holder os her til, hvad der har mere almen Betydning for vor Opfattelse af Forholdene ved Grænsen i Tiden umiddelbart efter det nævnte Aar.

Vor Hovedkilde er Widukind, som omkr. 970 skriver: »Efter at Henrik havde besejret alle omboende Folkeslag, drog han med en Hær imod de Danske, der fra Havet plejede at falde hærgende ind i Frisland. Han besejrede dem, gjorde dem skatskyldige og tvang deres Konge Chnuba til at tage imod Daaben«¹.

Hertil føjer vi den korte Oplysning i Aarbøgerne fra Corvej: 934. »Heinricus rex Danos subeit«² og i Aarbøgerne fra Reichenau (uklar paa Grund af den sproglige Fejl): 931. »Heinricus rex regem Abodritorum et Nordmannorum efficit christianos«³.

Og endelig kommer det Vidnesbyrd, som Widukinds samtidige, Liudprand af Cremona, aflægger: »Som den første har denne [o: Henrik Fuglefænger] ogsaa underkastet sig Danerne og tvunget dem til at tjene sig, og derved har han gjort sit Navn berømt blandt mange Folkeslag« . . . Han, »hvis Navn derfor paa den Tid stod i den højeste Glans blandt Italienerne, fordi alene han havde paaført Danerne,

Geschichte Nordalbingiens im 10. Jahrhundert (1909) 18 ff.; Thaemert: Die Kriege Heinrichs I. und Ottos I. gegen Dänemark (1913) (dette dog i kildekritisk Henseende et temmelig værdiløst Produkt, men rummende en Del Oplysninger fra ældre Litteratur); Anne-Marie v. Lilien-cron: Beziehungen des deutschen Reiches zu Dänemark im 10. Jahrh. (Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. XLIV 1 ff.); Biereye: Untersuchungen zur Geschichte Nordalbingiens im 10. Jahrh. (Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. XLVI 1 ff.); Halvdan Koht: Danmark under tysk overherredømme i 10de aarhundred? ((Norsk) Hist. Tidsskr. 5. R. III 413 ff.); Elis Wadstein: Norden och Västeuropa i gammal tid (1925) 131 ff.

¹ »Cum autem omnes in circuitu nationes subiecisset, Danos, qui navali latrocinio Fresones incursabant, cum exercitu adiit vicique, et tributarios faciens, regem eorum nomine Chnubam baptismum percipere fecit«. (M. G. H., ed. rec., 50 f.).

² Pertz: Script. III 4.

³ Se Bemærkningerne hos Steenstrup: Danmarks Sydgrænse 43.

som hidtil ingen havde undertvunget, Krig og havde gjort dem skatskyldige¹.

Disse Vidnesbyrd om Henriks Tog og Resultaterne af det bærer i sig selv Paalidelighedens Præg, og Forskerne har heller ikke tvivlet om deres Sandhed. Men alligevel er man naaet til ret forskellige Opfattelser af, hvad det egentlig var, der skete.

For Steenstrup har Kong Henrik »vundet en heldig Seir over en dansk Smaakonge ved Grænsen. Men den Konge, som han overvandt, var ogsaa en Fjende af Danmarks Konge, og Gorm har hurtigt tilegnet sig hans Landsdele². Om nogen Skatskyldighed for Gnupas Vedkommende lige overfor Kong Henrik taler Steenstrup ikke. Det vil af alt det foregaaende være klart, at denne Opfattelse ikke kan holde Stik.

Biereye samler sin Forstaaelse af Kilderne i følgende Ord: »Heinrich I hat gegen den König des süd-jütischen Reichs, Gnupa, dessen Scharen in Friesland raubend einzufallen pflegten, Krieg geführt. Durch den ersten Zusammenstoss von der Aussichtslosigkeit eines weiteren Kampfes überzeugt, hat Gnupa durch Zahlung eines Tributs und Annahme des Christentums seinen Thron gerettet³. Heller ikke dette kan give et rigtigt Billede af Begivenhederne, fordi det »regnum Danicum«, hvorover Gnupa herskede, ikke kan kaldes et »sønderjydske Smaarige (Teilreich)«.

Anne-Marie v. Liliencron bygger sin Fremstilling til lige paa Adams og Tietmars Vidnesbyrd, og hun føres derved ud i ganske haabløse Kombinationer, som der ingen Grund er til at referere. Man vil finde dem imødegaaet af

¹ Liudprand: *Antapodosis* III 21 (ed. rec. 62): »primus etiam hic Danos subiugavit sibi que servire coegit; ac per hoc nomen suum multis nationibus celebre fecit...« III 48 (76): »Cuius ex hoc apud Italos nomen maxime tunc clarebat, quod Danos nulli ante subiectos, solus ipse debellaret ac tributarios faceret«.

² Danmarks Sydgrænse 48.

³ *Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch.* XLVI 13.

baade Biereye og Koht. Ved Siden deraf ledes hun imidlertid ind paa Betragtninger, som ikke er helt uden Værdi.

Hun ser i Widukinds og Liudprands Ord et Udtryk for Bevidstheden om, at Henrik ved sit Tog har grundet et virkeligt Herredømme over Danerne, og hun minder i denne Forbindelse om Kejser Ottos berømte Immunitetsbrev af ²⁶/₆ 965. Kejseren maa, siger hun, have været overbevist om sine Rettigheder med Hensyn til de jyske Bispedømmer, og Erkebiskop Adeldag maa have delt hans Opfattelse. Men i saa Fald har der ligget en Realitet bag denne Opfattelse, og Forfatterinden søger den i det Resultat, Kong Henrik opnaaede paa Toget i 934. Ved den Lejlighed er der blevet grundlagt et tysk Overherredømme over Danmark, og Harald Blaatand har anerkendt det. Alligevel har Kejseren dog ikke blandet sig i Danmarks indre Forhold — f. Eks. i Haralds hjemlige Kampe. »Harald war seinem Volk gegenüber souveräner Herr, dem Römischen Reich aber zu Tribut verpflichtet«¹.

Der er noget baade rigtigt og vrangt i denne Fremstilling. Den rette Opfattelse af Immunitetsbrevet af 965 hører til Tidsalderens mest omstridte Spørgsmaal; men jeg ser ikke rettere, end at v. Liliencron i en vis Henseende tolker Dokumentet, som det maa tolkes². Der ligger sikkert bag dets Ordlyd en Forestilling om, at Kejseren har haft Rettigheder og Krav at gøre gældende paa dansk Grund, om man vil altsaa en Forestilling om, at han besad en Overhøjhedsret, og det er vel endog rimeligt, som v. Liliencron vil det — at Harald har bøjet sig for hans Krav, og at hans Gavesending til Kejseren i 973 skal opfattes som en Indbetaling af Tribut. Men der foreligger ingen Grund til at tro, at disse Forhold har deres Oprindelse i Henrik Fuglefængers Tog en Mandsalder forud i Tiden, at en tysk Overhøjhed med andre Ord skulde have været anerkendt

¹ Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. XLIV 24.

² Hendes diplomatariske Undersøgelse maa vist siges at have fjærnet alle Tvivl om Brevets Ægthed.

eller dog forudsat helt fra 934 til 983, da den vitterligt maa være ophørt. Det forekommer mig, at Halvdan Koht langt snarere har Ret i at se baade Immunitetsbrevet og Tributbetalingen i Lys af Løfter, som Haralds Daab kort forud kan have ført med sig¹.

Dette rokker imidlertid ikke Widukinds og Liudprands Ord, at Henrik tvang Gnupa — Danerne — til at betale ham Skat. Vi har absolut ingen Grund til at tvivle om Rigtigheden heraf. Det er jo ogsaa en fuldt ud naturlig Følge af et sejrrikt Hærtog. Og Betydningen af denne Skatlægning træder tydeligt frem, naar vi holder os for Øje, hvad der ovenfor blev sagt om det »regnum Danicum«, Gnupa raadede over. Man har været uden Forstaaelse af Liudprands stærke Lovprisning, da man gik ud fra, at Henrik kun havde overvundet en Smaakonge ved den danske Grænse. Helt anderledes stiller det sig, naar vi nu ved, at det var selve Danerne, der besejredes.

Her har Wadstein yderligere paa en meget oplysende Maade redegjort for, hvad Sagen egentlig har drejet sig om. Lige indtil Henriks Tid var det i det dansk-frankiske eller det dansk-tyske Spørgsmaal os, som truede Naboriget, og ingen frankisk eller tysk Hersker havde vovet »genom ett infall i Danmark försöka täppa till själva huvudutloppet för den vikingaström, som utgöt sig över hans rike«. Det skete først, da Henrik undertvang Gnupa. »Därmed lyckades han också — och häri ligger, enligt min mening, den stora betydelsen av Heinrichs seger — att få herraväldet över det område, där de danska och de östnordiska vikingarnas stora utfartsled till hans kustar gick fram, området mellan Slien och Eidermynningen, dessa nordbors »dörr till havet«. Sedan Heinrich betvingat Gnupa, begagnade han nu uppenbarligen samma taktik, som hans företrädare flera gånger brukat mot nordiska vikingainfall: han använde en nordbo — som ju redan stod i fientligt förhållande till danskarna — som gränsvakt mot

¹ (Norsk) Hist. Tidsskr. 5. R. III 415.

desså. Trots sin seger fråntog Heinrich icke Gnupa det rike denne innehade, utan lät honom sitta kvar som konung under hans överhöghet, med skyldighet att till honom erlægga skatt. Dessutom tvång han Gnupa att låta döpa sig och isolerade honom därigenom ytterligare från sina nordiska grannar¹.

Denne Tolkning er fuldkommen nøgtern. Den skjuler intet, som Kilderne opgiver, og lægger heller intet til, som ikke logisk følger af deres Ord. At Danerne er lagt i Skat — det er givet. At Gnupa fortsat har hersket trods Nederlaget, er sikkert. At det for Vesteuropa vilde betyde Handelsfred og stærk Aftagen af Vikingestrømmen, hvis Kejseren holdt Sli og Ejder i sin Haand, er indlysende. Meget nær ligger ogsaa den Antagelse, at Gnupa i dette Formaals Tjeneste har skullet spille samme Rolle som før ham f. Eks. Rørik eller Godfred i Frisland. Og at under alle Omstændigheder den Udvikling, Tingene havde taget, maatte gøre Gnupas Herredømme endnu mindre vellidt af det Folk, hans Fader havde betvunget med »Vold og Vaaben«, siger sig selv. De hurtigt følgende Begivenheder taler forøvrigt deres tydelige Sprog. Ligger ikke netop de politiske og økonomiske Følger af Gnupas Nederlag bag det bratte Fald, som ramte ham og hans Æt, da »Knyttingerne« »vandt sig hele Danmark«?

Vi kan jo være saa forsigtige, at vi undlader denne rimelige Slutning; men vi kan ikke tvivle om, at Henriks Overherredømme og hans Skattekrav har været med til at give vor hjemlige Tilværelse dens Præg i Tiden efter 934. Hans Død i 937 og den stærke indre Tvedragt i hans Søn Otto I's begyndende Kongetid har selvfølgelig paa ny ændret Forholdene ved vor Sydgrænse, og vi træffer faktisk ingen Antydning af, at Otto har søgt at indkræve Skatten. Kravet er vel som saa meget andet gaaet til Bunds i den herskende Forvirring. Det er ogsaa meget muligt, at det netop er Svækkelsen af det østfrankiske Rige, som har aabnet for

¹ Anf. St. 133 f.

Sluserne og ladet Hardeknud tage Kampen op med Olavsætten. I hvert Fald er det uimodsigeligt, at man har husket, hvad der var hændt i 934 — meget længere end til Gorms Død omkr. 950. I hele Tyres Dronningetid har det været Hverdagsviden for Folk, at Kong Henrik kort forud havde lagt Haand paa Landets Hoveddel og taget Skatter af Kong Gnupa — og at Gorm efter sin Faders Sejre stod som Gnupas Arvtager, truet af den samme Fare, om den skulde nærme sig paa ny, frigjort for den, hvis han magtede at tage Kampen op imod den.

Dette er ingen Konstruktion. Det er en simpel Fremstilling af de Vilkaar, som en kildefast Kendsgerning har fremkaldt med Livets hele Selvfølgelighed. Jeg tror, man vil være paa den sikreste Side, naar man gør sig dette klart, før man forkaster Traditionen om Tyre Danmarks-bød.

4. Dronning Tyre og Lady Æthelfled.

Vi skal nu referere de Sagtræk, som i vor ældste Overlevering knytter sig til Dronning Tyres Bygning af Danvirke, inden vi undersøger, om der mellem dem og Lady Æthelfleds Gerning findes saa stærke Ligheder, at de ikke kan betragtes som andet end Genskær af hendes Daad. Vore Kilder er Sven Aggesøn og Sakse, og af disse er det den første, som udførligst skildrer Dronningens Værk.

Sven begynder sin Fortælling med en Lovprisning af Tyre, »hvem Naturen havde beflittet sig paa at velsigne med utallige Gaver«. Hendes Kinder havde Rosen og Liljen i Forening laant et herligt Purpurskær, hun var kysk, blufærdig, vittig og yndefuld, og hun ejede en saa stor Fremsynethedens Glans, at Nestors Klogskab, Ulysses' Snildhed og Salomos Visdom, ja Tanken om Sabas Dronning faldt Sven ind, da han skulde berømme hende. Men, siger han, »paa hine Tider havde Kejseren Otto gjort sig Danmark skatskyldigt,

saa vidt jeg tror paa Grund af Kongens Ladhed, da denne som vi ovenfor har omtalt, kun trælledede for sit Fraadseri og sine Nydelser«¹. Kejseren blussede af Attraa efter Dronningen, han sendte Budbærere, som under Skin af at skulle opkræve Skat skulde forlokke hende og love hende Kejserindeværdigheden, hvis hun vilde skænke ham sin Elskov. Hun bad dem om Frist til Eftertanke; men da Sendemændene trængte paa for at faa Svar, gav hun Kejseren sit Løfte, hvis han vilde eftergive Skatten i tre Aar, saa hun med disse Aaringers Penge kunde sone sin Brøde. Kejseren betænkte sig ikke, han krævede kun, at hun stillede Gidsler for sin Oprigtighed, og tolv ædelbaarne Stormandssønner blev derpaa sendt til Sachsland. »Imidlertid udsendte Dronningen den Kundskab over hele Kongeriget, at alt Folket fra Riget i dets Helhed skulde være stævnet sammen, og de skulde forsamle sig paa een Plet i Nærheden af Slesvig, for at alle de, der havde Hjemsted i Riget, med egne Hænder kunde stræbe at arbejde paa, at der i største Skynding kunde blive bygget et fast Forsvarsværk. Men dem, som trykkedes af Mangel paa Formue, støttede hun med Hjælp af Skattepenge, og paa den Maade udgav hun de Skattepenge, som hun ved List havde opnaaet at faa. Og hun tilstod ikke nogen som helst nogen Særret til at unddrage sig; nej, Ynglinge, Oldinge og fuldvoksne Mænd, overhovedet alle, hvem ikke enten altfor spæd Barndom var til Hinder eller Alderdomssvækkelsens Skrøbelighed holdt borte, maatte arbejde i deres Sved paa det omtalte Forsvarsværk. I den Grad hvilede nemlig Tvangen til at arbejde paa det hele Folk, at alle, baade rige og fattige, som hoveripltige Fæstebønder maatte arbejde paa Dykkingen af hendes Marker og Gaarde; thi som Forholdet den Gang var med Rigets Styrelse, besad vore Konger i hine Tider al Jord i Kongeriget med Husbonds Ret. Saa-

¹ »Temporibus illis Otto imperator Datiam sibimet fecerat tributariam propter regis, ut arbitrator, desidiam, quem gule supra meminimus (tantum atque) delitiis inseruire«. (Gertz: Script. minores I 108).

ledes opførte da hun først af alle det saare herlige Værk, som i senere Tider altid har ydet de ligesom ved et Hegn omgærdede Daner det sikreste Værn mod Tyskernes Raseri¹.

Da hun allerede havde bygget i to Aar, hørte Kejseren Rygter om det mægtige Bygværk. Ved nye Sendebud lod han Dronningen spørge, hvad hendes Hensigt var, og hun svarede, at Muren skulde spærre for Danerne, der vilde forfølge hende, naar hun var draget til Kejseren med Kongedømmets Skatte, mens han til Gengæld vilde have fri og aaben Adgang til at trænge ind hos dem. Dronningen fortsatte med forstærket Iver Arbejdet, og efter tre Aars Forløb var det endt. Værket fik Navnet Danevirke, fordi det var blevet udført og fuldendt ved Danernes Sved.

Saa sendte Kejseren inden længe Riddersmænd op for at hente hende. Men da fik han hendes glatte Afslag og hendes sande Hjertensmening at høre: »Naar I foreholder mig Kongens Ladhed, saa maa I ikke være i Tvivl om, at den aldeles ikke skader mig, eftersom hele Riget adlyder mine Vink, og intet offentligt Retsspørgsmaal og heller ingen privat Retstrætte finder sin Afgørelse uden mit Samtykke, saa at jeg — det maa I vide — paa samme Tid sidder inde med Kongens og Dronningens Æresstillings Magt. Og

¹ »Interea regina per uniuersum regnum mandauit edictum, ut totius regni uniuerso populo corrogato una (prope Slesuik) conueniant, ut ipsi omnes, quorum in regno essent domicilia, propriis satagant manibus elaborare, quatenus (muniminis) firmitudo celerius construatur. Illos autem, quos rei familiaris urgebat inopia, census fouit subsidio, taliterque census erogabat, quem dolo impetrauerat. Nec cuiquam excipiendi (se) prerogatiuam impartiuuit, quin iuuenes, senes et adulti cunctique, quos uel infantia tenerior non impediret, uel (senii) defectus non prohiberet, (munimini) prefato insudarent. Quippe adeo obsequendi uniuersos urgebat necessitas, ut omnes, diuites et pauperes, eius agris et fundis coloni culturam impenderent. Nam prout regni regimen obtinuit, ita tunc temporis uniuersam regni tellurem reges nostri iure domini possidebant. Omnium itaque prima construxit opus elegantissimum, quod postmodum Danis, tanquam inclusis indagine, a Teotonica semper rabie tutissimum (prebuit munimen)«. (Gertz: Script. minores I 112).

om Kongen skal I vide, at han har den Ædelbaarenhed at bramme med, at han i enhver Henseende er oprunden af Kongers Æt; lad saa ogsaa være, at han i Magtens Størhed ikke kan ligestilles med Kejseren — han staar dog ikke paa nogen Maade tilbage for ham i kongelig Byrd. Og for nu at slutte med et kort Fyndord, saa vil jeg øjeblikkelig frigøre Danerne for Skattepligtens Trældomsaa, idet jeg aldeles ikke vil vise Jer nogen Underkastelsens Ærbødighed«¹.

Sendemændene tabte Mund og Mæle, Kejseren fik Mel-
ding om Sagen, og Gidslerne maatte bøde med Livet for Dronningens Holdning. »Og at dette vilde blive det endelige Udfald af denne Sag, havde hin saare berømmelige Dronning, der var udstyret ligesom med Indsigt i Fremtiden, virkelig ogsaa længe forud været vis paa; men hun havde anset det for bedre at frikøbe hele Riget for Trældom ved nogle faa Menneskers Død end at trælle sig til døde for Udlændinge. Straks derefter maatte Tyskernes Ærgerrighed, beskæmmet ved, at deres Jubel var vendt om til Sorg, vige tilbage med Bedrøvelse og Jammerklage«².

I Sammenligning med denne Skildring er Saksens Ord forholdsvis faa. Mens Harald var paa Togt i Halland — det var efter Faderen Gorms Død — fik han Bud om, at de Tyske under Kejser Otto var faldet ind i Landet. Han

¹ »Nam quod regis mihi desidiam obicitis, (hanc mihi) haut aduersari (non) ambigatis, cum nutibus meis regnum famuletur uniuersum, et nihil questionis uel controuersie absque nostra terminetur conuenientia, ita ut regis pariter et regine me sciatis honore pollere. Regem enim hac sciatis generositate florere, ut regum undique sit sobole procreatus; unde, licet magnitudini imperatoris potentie parificari non ualeat, regali tamen illi neiticam est inferior prosapia. Et ut breui concludam eloquio, a tributarie seruitutis iugo Danos (mox) emancipabo, nullam prorsus subiectionis reuerentiam uobis exhibitura«. (Gertz: Script. minores I 114 f).

² »Nam et hoc illustrissima illa regina, quasi futuri predita scientia, huius rei (fore) exitum diu ante presciuit. Satius enim decreuit totius regni seruitutem paucorum morte redimere quam extraneis ad interstinctionem famulari. Mox Teotonicorum ambitio, in luctum uerso tripudio confusa, dolens recessit et merens«. (Gertz: Script. minores I 116).

kom derfor hurtigt hjem og drog over til Jylland, hvor Kejseren uden Modstand havde naaet Limfjorden og havde »slynget sit Spyd i Sundet«. Da Harald kom, vendte han flygtende tilbage til Ejderen; men den danske Konge trængte ham saa haardt, at Bagtroppens Fører Eppe og mange andre fældedes. »Siden vilde Tyre trygge sit Land, at ingen fremmede i Løn skulde liste sig ind, og hun tog sig for at lægge Vold og Grav tværs over det aabne Land mellem Slesvig og Vesterhavet; og ved at rejse et Værn derpaa byggede hun det fasteste Jordvirke. Siden lod Kong Valdemar og Danefolkets Ærkebisp Absalon af lignende Kærlighed til Fædrelandet bygge en Mur af brændte Tegl derovenpaa; thi de vilde hellere med et nyt og stærkere Bygværk bøde paa det gamle faldefærdige Virke end lade den skrøbelige Vold ligge og fremtidig synke mere og mere i Grus. De brugte det forrige Virke til Grundvold, fuldførte med Mands Snille den modige Kvindes ufuldendte Værk, og skilte sig saa meget bedre fra deres Arbejde, som de viste sig Kvinden overlegne i Kraft¹.

Man maa nu først og fremmest holde sig for Øje, at Sven og Sakse er samtidige, om end den ene skriver en Smule senere end den anden. Den Forskel, som findes mellem deres Beretninger, kan altsaa ikke skyldes, at Traditionen har forskudt sig, fra Sven skrev, til Sakse gjorde det. Den kommer af en forskellig Behandling og Opfattelse af det givne Stof — muligvis ogsaa deraf, at

¹ »Post hæc Thyra, quo patriam a clandestinis exterorum irruptionibus tutiorem præstaret, quantum a Slesvico ad occidentalem oceanum patet, vallo fossaque proscindere aggressa est, superque jacto aggere tenacissimi operis terrenum molita est munimentum. Cui postmodum Waldemari regis Absalonisque, Danicæ gentis antistitis, consimilis erga patriam pietas murum cocti lateris superjecit, uti potius veteris valli occiduos lapsus solidior novæ molis structura reficeret, quam debilem ejus situm crebrior in posterum ruina submitteret. Siquidem priori munitione fundamenti loco usi, imperfectum fæmineæ virtutis propositum virilli prudentia compleverunt, tanto excellentius opus edentes, quanto se muliebri noverrant industria clariores«. (Saxo, ed. Müller, 481 f.).

den ene har ladet sin Skildring influere af Forbilleder, som den anden ikke har taget Hensyn til.

Forskelligt er først og fremmest Tidspunktet. Ifølge Sven bygger Tyre Danevirke, mens Gorm endnu løj og lad sidder paa Kongestolen. Sakse derimod henlægger Værket til efter Gorms Død, men sætter forøvrigt ikke — hvad man ofte ser anført — Harald Blaatands Navn i direkte Forbindelse med det.

Dernæst er Anledningen forskellig. Sven lader det være en List, hvorved Dronningen paa samme Tid frigør sig selv for Kejserens elskovssyge Bejlen og det danske Folk fra Skattetrykkets ulidelige Trældom. Sakse gaar ud fra, at det efter Kejser Ottos Indfald rejses, for at man senere kan undgaa nye Overrumplinger.

Og endelig er Udmalingen forskellig. Svens Fortælling er lige saa blomstrende og romanagtig, som Sakses er knap og saglig.

Men af ikke mindre Betydning er det at fastholde Fællestrækkene: Hos begge er det kun Tyres Navn, der forbindes med Værket, og hos begge er det Forholdet til Kejser Otto, som fremkalder det.

At dette sidste er urigtigt, er ofte paavist¹. Fejltagelsen stammer fra Adam af Bremen; men begge Forfattere tager som før nævnt paa dette vigtige Punkt ikke ens paa Sagen. Sakse gaar simpelthen ud fra Adams urigtige Meddelelse — Sven taler i Stedet for om Kejserens Skattekrav.

Hvis vi nu af Svens lange og livlige Skildring bortskærer, hvad der er hans egen Udpyntning — o: hele den eventyrlige Bejlerhistorie og alt, hvad dertil hører — og hvis vi ligeledes udelader Kejsernavnet Otto, som altsaa ikke hører hjemme her, bliver der tilbage følgende:

- 1) Danerne skal skatte til den tyske Kejser.
- 2) Dronning Tyre frigør dem for Skatten ved at rejse Danevirke.

¹ Se f. Eks. Biereye Beiträge zur Geschichte Nordalbingiens im 10. Jahrh. (1909) 32 ff.

- 3) Hun gør det, mens Gorm, sløv og ørkesløs, ingen Part har i Gerningen.
- 4) Selv nyder hun i Befolkningen kongelig Ære.
- 5) Arbejdet udføres af hele Rigets Befolkning, og Volden faar deraf Navnet Danevirke;
- 6) men Dronningen hædres for Daaden ved sit stolte Tilnavn.

Vi vil efter denne Oversigt over den danske Tradition hos Sven og Sakse se, hvad der berettes om Tyres navnkundige samtidige, Lady Æthelfled af Mercia.

Vor Viden om Æthelfled er i Virkeligheden ret begrænset og indskrænker sig hovedsagelig til enkelte Oplysninger om hendes Borgbygninger og Kampe.

Hun var en Datter af Alfred den Store og ægtede Ealdormanen af Mercia, Æthelred, hvem hun overlevede i seks Aar. Muligvis har hun paa Grund af sin kongelige Byrd været jævnstillet med ham og delt hans Styre; men noget sikkert Grundlag for en saadan Opfattelse har man dog ikke¹. Efter Kong Alfreds Død 901 beholdt Æthelred Mercia, og enten han eller hans Hustru har vel ført Mercierne i Slaget ved Tettenhall og Wednesfield i Staffordshire 911. I hvert Fald fortælles det om hende, at hun bød Sachserne nedhugge hele den Skov, som Hedningene var flygtet ind i. »Først huggede de Skoven ned, og senere dræbte de alle de Hedninge, som var i Skoven. Saaledes lod Dronningen alle Hedninge dræbe, saa at hendes Ry bredte sig viden om til alle Sider«².

At Kongen ikke nævnes i denne Forbindelse, behøver ikke at betyde noget; men naturligvis kan det skyldes, at han — f. Eks. ved Sygdom — har været ude af Stand til at deltage i Forsvaret mod Hedningene. Paa et tidligere

¹ Den er fremsat bl. a. af Thomas Forester i *The Chronicle of Henry of Huntingdon* (1853) 166.

² *Three fragments* 247.

Tidspunkt nævnes en enkelt Gang hun og han som virksomme i samme Sag. Florence of Worcester fortæller, at Chester i 908 blev genopbygget »efter Befaling af Æthelred og Æthelfled«¹; men den tilsvarende Notits i The Saxon Chronicle, som daterer Genopbygningen til 907, omtaler i denne Forbindelse hverken hende eller hendes Mand².

Der foreligger imidlertid et andet Vidnesbyrd, som kunde tyde paa, at Æthelred omkring 911 maa have været syg.

Da Kong Ingemund flygtede fra Dublin — det maa være sket mellem 907(8) og 912 — tyede han først til Angelsey og derpaa til Chester til »Ethelfrida (∴ Æthelfled), Sachsernes Dronning; thi hendes Husbond Ethelfrid (∴ Æthelred) var paa den Tid syg. . . . og det var af den Sygdom, han døde«. Vikingerne bad Dronningen om Land, hun gav Ingemund Jord, og han blev saa begærlig efter at tilegne sig Chester, at han lagde Raad op med Lochlanns og de danske Høvdinge, som han æggede til Hjælp. Men »skønt denne Raadslagning blev holdt hemmelig, fik Dronningen dog Nys derom. Dronningen samlede store Skarer sammen fra hver Kant, og Byen Chester fyldtes af hendes Mænd«.

Saa fulgte en Belejring af Byen. Krigerne inde i Chester blev rædde for de store Skarer, som omringede dem, og »de sendte Bud til Sachsernes Konge, som var syg og netop laa paa sit yderste, for at faa hans og hans Dronnings Befaling at vide. Det Bud, han gav, var, at man skulde levere et Slag udenfor Byen og holde Byporten vidt aaben og udvælge en Flok Kæmper og have dem skjult paa den indre Side. Dersom Byens Besætning ikke skulde sejre i Slaget, skulde de flygte tilbage til Byen ligesom slagne, og naar en stor Del af Lochlanns Krigere var kommet indenfor Byens Port, skulde de Krigere, som var lagt i Baghold,

¹ »Civitas quæ Karlegion Britannice, et Legeceastre dicitur Saxonice, jussu Ætheredi ducis et Ægelfledæ, restaurata est«. (Florentii Wigorniensis monachi Chronicon ex Chronicis, ed. Thorpe, I 120).

² »Her was Lig-ceaster geedneowad«. (The Saxon Chronicle 127).

slaa Porten i efter Fjenden og ikke tænke paa andet end at angribe den Skare, der var kommet ind i Byen og dræbe dem alle«. Dette Bud blev fulgt, der skete stort Mandefald blandt Fjenderne, men alligevel opgav de ikke Belejringen, de byggede Stormtage og lagde Væddere under dem for at bryde Muren ned. »Da sendte Kongen, som laa paa sit Dødsleje, og ligesaa Dronningen Sendebud til de Irer, som fandtes mellem Hedningene . . . for at sige Iernerne: »Liv og Helsen ønskes Eder af Sachsernes Konge, som er syg, og af hans Dronning, som hersker over alle Sachserne, og de er overbeviste om, at I er deres sande og tro Venner«. Derfor bad de Iernerne om Hjælp og henviste til, at de havde ydet irske Krigere og Klerke ligesaa stor Hæder som sachsiske, naar de var kommet til dem. Iernerne gik med Sachserne, ved List blev mange Danske dræbt, og Kampen fortsattes, indtil Belejrerne langt om længe opgav deres frugtesløse Forsøg og drog bort«¹.

Interessen knytter sig for vort Vedkommende ikke til, om denne Beretning er historisk paalidelig, men til det Billede, den afspejler af Lady Æthelfled og hendes Mand: i Fællesskab hersker de i Chester, de raadspørges paa samme Tid, giver tilsammen Svar og sender Budskaber i fælles Ærinde; men Æthelred er bundet af en Sygdom, som bærer mod Døden, og dette fremhæves til Stadighed i Beretningen.

Da han saa gaar bort i 912², møder vi Lady Æthelfled som den, der fuld af Kraft fortsætter Gerningen alene. Hendes Broder Eadward, der siden Faderens Død har maattet kæmpe med sin Fætter Æthelwold om Magten, har ved Kampen i 911 vundet Herredømmet, og 912 inddrager han fra sin Søsters Styre Middelsex og Oxfordshire³. Dette svækker dog ikke Æthelfleds Autoritet, og i de følgende Aar falder hendes berømte Borgbygning: »Scergeat« og

¹ Three fragments 227 ff. SmI. Steenstrup: Normannerne III 37 ff.

² The Saxon Chronicle 129.

³ Smstds. 129.

Bridgenorth i 912, Tamworth og Stafford i 913, Eddisburg og Warwick i 914, Cherburg, »Weardbyrig« og Runcorn i 915¹. I 916 gør hun et Hævntog² ind i Wales, trænger frem til Brecknock og fanger baade den walisiske Dronning og 34 af hendes Mænd³. 918 tager hun Derby fra Danerne og bringer Leicester og York til Underkastelse⁴. Saa dør hun den 12. Juni 918 og bliver begravet i St. Peters Kirke i Gloucester. Hendes Datter Ælfwyn hævder sig i halvandet Aar som hendes Efterfølgerske i Mercia; men op under Jul 919 tager Eadward selv Landet, og Søsterdatteren bliver bragt af Vejen — ned til Wessex.

Dette er i korte Træk de ydre Rammer for hendes Historie. Overalt møder vi hende som en handlekraftig, en ukuelig Fører for Mercierne. Hun forstaar baade at lægge sine Planer og at gennemføre dem med sejt Udholdenhed. Der er intet sagnagtigt Træk i disse den sachsiske Krønikes knappe Meddelelser, og naar Overleveringen begynder at farve Fremstillingen, som f. Eks. i Three fragments, ligger Virkelighedsgrundlaget dog synligt i Dagen. Hun viser Haardhed, ja Ubarmhjertighed, hun er vel underrettet og rede til at møde Angreb, før de endnu er modne til at sættes ind; men hun viser ikke Fremsynethed, Klogskab og Vittighed i den Forstand, som Sven Aggesøn lægger i Ordene om Dronning Tyre, hun prises ikke for sin Skønhed og Ynde, og saa længe hendes Mand lever, ja helt til han ligger paa sit Dødsleje, giver Traditionen ham Lod og Del i Styret. Men sammen med ham nyder hun kongelig Autoritet. Kilderne betegner hende ofte som Dronning, og hun kan i Aktstykker forekomme nævnt Side om Side med sin Mand⁵.

¹ Smstds. 129 f.

² Steenstrup: Normannerne III 59 f.

³ The Saxon Chronicle 130.

⁴ Smstds. 133; Florentii Wigorniensis monachi Chronicon ex Chronicis I 128. Leicesters og Yorks Underkastelse henføres her til 919. Om Aars-tallet se Steenstrup: Normannerne III 60 ff.

⁵ Steenstrup: Normannerne III 54.

Naturligvis er der i en saadan Skikkelse og Skæbne Stof til en lignende Lovprisning som den, Sven helliger Tyre. Vi møder da ogsaa en saadan forholdsvis tidligt — allerede hos Henry af Huntingdon. Hos ham er enkelte Led i det historiske Billede allerede ved at forskyde sig. Han gør f. Eks. Æthelfled til en Datter af Æthelred i Stedet for til hans Hustru, og kronologiske Opgivelser svigter paa et og andet Punkt. Men for os er det selve hans Lovprisning af hende, der interesserer, naar han maler hendes Storhed i Ordene: »Denne Lady skal have været udstyret med en saadan Magt, at hun af somme blev kaldt ikke alene Lady eller Dronning, men endogsaa Konge til Berømmelse og Lovprisning af hendes Herlighed. Og saaledes som det er ment og sagt, vilde hun have overgaaet alle Mænd i Kraft, hvis hun ikke var blevet borttrykket ved en pludselig Død. Derfor fik vi Musen, som giver evigt Ry, til at skænke disse korte Linier til Minde om saa stor en Ypperlighed:

O Ellfleda, du mægtige, mandsbesejrende Jomfru,
 Selv du værdig til Mandsnavn skrev for Naturen din Lov.
 Dig en ypperlig Djærvhed gav Hæder i Heltenes Skare,
 Endnu større end de, skønt du som Pige var født.
 Dig alene det anstaar at ændre dit Navn af en Kvinde,
 Mægtige Dronning og Konge, dit Folk har Trofæer du bragt.
 Thi ej cæsarisk Hyldest er nok til din Lov at besynges,
 Hil dig, du Jomfruheltinde, Cæsar vandt aldrig dit Ry¹.

¹ »Hæc igitur domina tantæ potentiæ fertur fuisse, ut a quibusdam non solum domina vel regina, sed etiam rex vocaretur ad laudem et excellentiam mirificationis sui. Et ut æstimatum et dictum est, nisi fati velocitate prærepta fuisset, viros virtute transisset universos; unde ad tantæ probitatis memoriam, camenam diuturnitatis largitricem vel pauca dicere compulimus:

O Ellfleda potens, O terror virgo virorum,
 Victrix naturæ, nomine digna viri.
 Te, quo splendidior fieres, natura puellam,
 Te probitas fecit nomen habere viri.
 Te mutare decet, sed solam, nomina sexus,
 Tu regina potens, rexque, trophæa parans.
 Jam nec Cæsarei tantum meruere triumphii,
 Cæsare splendidior, virgo virago, vale«.

(Henrici archidiaconi Huntendunensis Historia Anglorum, ed. Th. Arnold (1879) 158).

Det vil sikkert være lettere at finde Forskelligheder end Ligheder mellem den dansk-norrøne Overleverings Tyre og den angelsachsiske Æthelfled.

Hvis Forholdet havde været dette, at en dansk Dronning, om hvem man strengt taget ikke vidste stort mere end hendes Tilnavn og hendes Ægteskab med Gorm, i sen middelalderlig Fremstilling var blevet formet som en Personlighed i Æthelfleds Lignelse — en Fæstningsbygger, en Landeværner — hvorfor havde man da ikke givet hende Æthelfleds Egenskaber, men næsten de diametralt modsatte? Hvorfor skildredes hun ikke som en mandhaftig, krigerigsk, mod Fjenderne ubarmhjertig Kvinde, der rensede Landet, hvorfor lod f. Eks. Sakse hende ikke deltage i Kampen mod Kejser Otto, men tilskrev her udelukkende Harald Blaatand Rigets Forsvar? Først efter Kampen omtaler han Tyres Gerning. Og at Adam — Saksens Kilde — ikke nævner hende i Forbindelse med Ottos Hærtog, er jo uden Betydning; thi Adam nævner heller ikke hendes Rejsning af Danevirke. Hvorfor er hun hos Sakse skildret uden ringeste krigeriske Tilbøjeligheder og hos Sven som en Dronning, der sejrer først og fremmest ved Kvindeligt? Hvorfor er hun blevet den overlegne i alle Forhold ved sin Kløgt, sin Fremsynethed, sin Evne til at raade Drømme, sin Ynde og sin Skønhed — lutter Træk, som er uden Forbindelse med Traditionen om Æthelfled?

Og for Gorms Vedkommende: hvis det er Kongedatteren af Mercia, der har formet Tyres Billede, hvorfor er da Gorm blevet saa helt anderledes end Æthelred? Hvorfor staar han ikke virksom ved sin Hustrus Side, helt til Døden kalder ham? Hvorfor er han en løj og lad, en ørkesløs og enfoldig Person — altsaa udstyret med Egenskaber, som ingen Overlevering har tillagt Æthelred?

Vi skal senere se, om der er Træk i den danske Fremstilling af Gorm og Tyre, der kan tænkes at være Laan fra Æthelred-Æthelfleds Historie; men allerede nu maa

det sikkert fastslaas som ganske utænkeligt, at det er denne Ladys og denne Ealdormans Skikkelser, over hvilke den danske Tradition har formet Kongeparret i Jellinge. Naar Gorm er løj, heimsk og stultus, saa er det hjemlig Overlevering, der har tegnet ham saadan — rimeligvis fordi dette Billede ialt væsentligt har svaret til Virkeligheden. Og naar Tyre er vittig, fremsynet og snild, er det — jeg vil ikke driste mig til at sige historiske Træk i hendes Karakter, men i hvert Fald Træk, som ikke er hentet udefra — det er den hjemlige Traditions egne Sagntræk. Vi kan ikke gaa ud fra, at Kendskab til Æthelfleds Gerning har paavirket det Karakterbillede, som Sven og Sakse har givet os af Tyre, og heller ikke, at de to Kvinders Historie er blevet kontamineret med det Resultat, at vi har faaet en dansk Dronningeskikkelse uden sand Rod i folkelig Overlevering, skyggende over en Mand, som havde fortjent en adskilligt bedre Skæbne.

Dertil ligger sandelig Tyres og Æthelfleds Personligheder hinanden altfor fjernt.

5. Den danske Tradition og den historiske Virkelighed.

Man tør vel uden overdreven Uforsigtighed forudsætte, at der paa nogenlunde samme Tidspunkt kan have levet to fremragende Fyrstinder — en dansk Dronning og en angelsachsisk Lady. Man har jo vitterligt Beviser for, at der samtidig har kunnet leve to ypperlige Fyrster. Men i saa Fald er det paa Forhaand tænkeligt — naar disse Fyrstinders Folk forøvrigt har staaet i indbyrdes Forbindelse, endda gennem flere Slægtled — at Fortællingerne om den ene paa et eller andet Punkt kan genspejle Træk, som minder om den anden. Vi har understreget den store Ulighed imellem Tyre og Æthelfled. Er der til Gengæld ikke Grund til at fremhæve nogen Lighed mellem Gorm-Tyre og Æthelred-Æthelfled?

Hos Sakse forekommer den ejendommelige Oplysning, at Tyre var en Datter af Kong Æthelred af England¹. Ellers hedder det sig, at hendes Fader var Klak-Harald, Jarl i Holsten² eller Konge i Jylland³, og tager man Hensyn til, at hendes ene Søn bærer Navnet Knud efter Farfaderen, er der vel Grund til at tro, at den anden netop har faaet Navnet Harald efter sin Morfader. I hvert Fald — med den angelsachsiske Æthelred kan hun intet have at gøre, og her synes det virkelig, som om det er Beretningen om hendes berømte samtidige, Lady Æthelfled, der har fremkaldt Forestillingen hos Sakse. Æthelred, har vi set, blev jo af Henry af Huntingdon fejlagtig gjort til hendes Fader i Stedet for til hendes Mand. Overensstemmelsen er for stor til, at den kan være tilfældig⁴; men Trækket er naturligvis i sig selv ganske uvæsentligt.

Det samme gælder et andet, som kan staa i Forbindelse dermed. Medens Sven Aggesøn ikke kender anden Grund til Gorms Ørkesløshed end hans moralske Skrøbelighed, faar man hos Sakse tillige et andet Billede af ham: vi ser ham i Slutningen af Gormssagaen som en affældig Olding, hvis Liv slukkes kun ved Budskabet om Sønnens Død. Gorm er af Ælde blevet legemlig svag. I The Saxon Chronicle hører vi intet om, at Æthelred skulde have været svagelig eller syg, før han døde. I Three fragments ligger han syg til Døden i Chester, da Byen bliver belejret, og ikke heller heri behøver man jo at se noget Vidnesbyrd om jævn Skrøbelighed. Men hos Henry af Huntingdon er Indtrykket et helt andet: Æthelfled fører Styret i Mercia under sin svagelige (infirmus) Fader, ja det siges udtrykkeligt, at Æthelred ved sin Død har været skrøbelig i lang

¹ »Hic a majoribus conjugalia sacra celebrare permonitus, Anglorum regis Edlardi filiam, Thyram, nuptiali studio insecutus est«. (Saxo ed. Müller 469).

² Jómsvíkingasaga, Fornm. Sög. XI 3 (ligesaa de øvrige Redaktioner).

³ Heimskr., Finnur Jónssons Udg. I 93.

⁴ Hist. Tidskr. f. Skåneland IV 387.

Tid¹. Perspektivet er forlænget: det er ikke en enkelt Sygdom, som har grebet ham og knækket ham — han har længe været ude af Stand til at styre Riget. Jeg er tilbøjelig til at tro, at denne engelske Overlevering bevidst eller ubevidst ligger bag Saksens Udmaling af Gorms Affældighed, og at den har været medvirkende til i den norrøne Overlevering at fremkalde Forestillingen om den »gamle« Gorm.

Denne Opfattelse bestyrkes ved et tredje Punkt, hvor Sakse viser Overensstemmelse med den engelske Tradition. I Modsætning til Sven lader han Tyre overleve Gorm². Først efter hans Død rejser hun Danevirke. At det i Virkeligheden var Tyre, som døde først, ved vi med Sikkerhed af Indskriften paa den lille Jellingesten. Naar vi nu tillige erindrer, at Æthelfled overlever Æthelred, og at det netop er efter hans Død, hendes væsentligste Borgbygning finder Sted — er det da ikke rimeligt, at Saksens Beretning ogsaa her paa en eller anden Maade har overført paa Gorm, hvad der kun passer paa Ealdormanen i Mercia? Og er det ikke rimeligt, at det netop er Troen paa Gorms Død længe før Hustruens, som i Forbindelse med hendes Kraft og hans Svaghed fremkalder Forestillingen om en Alderdomssvækkelse? Jeg tror altsaa, at de to laante Træk: Svækkelsen og det, at Tyre overlever ham, tilsammen skaber Tilnavnet »den Gamle«.

Men det vil ikke sige, at Overførelsen af disse Smaatræk først fuldbyrdes hos Sakse. Resultatet skelnes jo delvis i den norrøne Overlevering, og Forestillingen om hans Ælde har da vel allerede været udviklet hen imod det 12. Aarhundredes Slutning. Under alle Omstændigheder er det dog af Interesse at lægge Mærke til, at alle tre laante Ele-

¹ »Edwardi regis anno XVIII. mortuus est Ethered dominus Merce pater Edelfled, qui fuerat diu infirmus, et dedit terram suam filie suæ«. (Henrici archidiaconi Huntendunensis Historia Anglorum, ed. Th. Arnold (1879) 157).

² Det siges dog ikke direkte af Sven, at Tyre dør før Gorm.

menter genfindes hos Sakse, og at deres Forbilleder er at søge i den relativt sene engelske Tradition, som afspejles hos Henry af Huntingdon.

Vi vender os nu til Sven Aggesøns Beretning.

Af den udskød vi tidligere de rent romanagtige Træk — Kejserens Frierhistorie — og i nærværende Undersøgelse kan vi saa meget des bedre gøre det, som der i alt dette ikke findes det fjærneste, der leder Tanken hen paa Æthelfled. Tilbage bliver det, som vi ovenfor samlede i en Række bestemte Punkter.

Hvad Danernes Skattepligt angaar, gives der ingen Overensstemmelse mellem Svens Beretning og Forholdene i Mercia. Mercia var ikke skattepligtigt til nogen fremmed Fyrste, og Æthelfled kunde derfor ikke ved sin Borgbygning — som Tyre ved sin Rejsning af Danevirke — frigøre Landet. Gorms Sløvhed hos Sven staar i Modstrid med det Fællesskab i Raad og Sind, som Æthelred viser Æthelfled. Naar det om Tyre hedder, at hun lader Danevirke bygge af hele Rigets Befolkning, svarer det i hvert Fald ikke til, hvad vi ved om Æthelfled. Aldrig nævnes det — men derfor kan det naturligvis godt have været Tilfældet; se nedenfor — at hun kalder Indbyggerne fra alle Mercias Egne sammen, naar en Borg skal opføres, eller kun at hun lader Indbyggerne fra en enkelt Del af Landet udføre Byggearbejde i en anden. Og endelig: Æthelfled faar ikke som Tyre noget Tilnavn, der vidner om hendes i Sandhed ogsaa »frelsende Gerning«.

Kun paa ett eneste Punkt er der en Overensstemmelse: baade Tyre og Æthelfled nyder kongelig Ære og Værdighed. Skulde dette ene lille Træk være nok til at gøre den danske Dronning til et Genskær af hendes berømte angelsachsiske Medsøster? Man vilde ved en saadan Antagelse være ude i den rene Urimelighed, og man vilde selvfølgelig være nødsaget til at redegøre for, hvorfor to højbyrdige

Kvinder ikke begge og paa samme Tid skulde kunne tænkes at have nydt den Hæder.

Men er der end ikke positive Træk i Svens Tyre-Billede, som leder Tanken hen paa Æthelfled, kunde vi dog tvinges til at forkaste hans Fremstilling som folkelig og sand Tradition — nemlig hvis ovennævnte Træk stred imod, hvad man forøvrigt maatte forudsætte som givet her til Lands i første Halvdel af det 10. Aarhundrede. Hvorledes forholder det sig med denne Side af Sagen?

Danerne var skattepligtige til den tyske Kejser (Konge), siger Sven Aggesøn. Det var jo netop Stillingen efter 934, saaledes som det er udførligt belyst tidligere i nærværende Afhandling. Men, fortsætter Sven, Tyre forstod ved sin List at undgaa denne Skat i tre Aar, og imidlertid byggede hun Danevirke, som for Fremtiden frigjorde hendes Folk for Aaget. Hvad var det, der skete efter 934? Henriks Død 937 og de første Uroligheder under Otto I ændrede Forholdene ved vor Sydgrænse, saa vi ikke træffer nogen som helst Antydning af, at Skatten vedvarende blev betalt. »Men i hele Tyres Dronningetid har det været Hverdagsviden for Folk, at Kong Henrik kort forud havde lagt Haand paa Landets Hoveddel og taget Skatter af Kong Gnupa — og at Gorm efter sin Faders Sejre stod som Gnupas Arvtager, truet af den samme Fare, om den skulde nærme sig, frigjort for den, hvis han magtede at tage Kampen op imod den«. Kan man kræve en rammere Virkelighedsbaggrund for et Værk som det, Traditionen tilskriver Dronning Tyre? Det er jo i selve Sagens Kærne, hvad der gentager sig paa Valdemarstiden — og hvad der fremkalder et nøjagtigt tilsvarende Værk.

Volden opføres, mens Gorm sidder sløv og ørkesløs i sin Kongsgaard. Lad Traditionen staa ved sit Værd. Den Tiltro, man vil give den, maa i Hovedsagen afhænge af, hvad der ovenfor er sagt om hans Tilnavne.

Selv nyder Tyre i Befolkningen kongelig Ære. Det er et Udsagn, hvis Rigtighed vi aldrig vil blive i Stand til

at bevise, men hvis Urigtighed til Gengæld ikke kan dokumenteres derved, at en anden Fyrstinde samtidig har nydt en tilsvarende Udmærkelse.

Arbejdet udføres af hele Rigets Befolkning, og Volden faar deraf Navnet Danevirke. Skulde dette stride imod, hvad man kunde vente sig i det 10. Aarhundredes Danmark? Det er først paavist af Steenstrup¹, og det er siden understreget af Alexander Bugge², at netop saadan fremmede Tidens Herskere deres Borgbygning. Det er muligt — vel endog sandsynligt — at Æthelfled har gjort det. Det er givet, at hendes Broder, Kong Eadward benyttede denne Arbejdsmaade, idet Sagen ordnedes ganske militært. I 914 opholdt Eadward sig med en Del af Hæren i Maldon i Essex, mens en anden Del efter hans Ordre »tømrede« Witham Borg og en tredie Del »tømrede« »på norðran burg æt Heorotforda«. I 918 drog han med Vestsachserne til Colchester i Østangel og genrejste Borgen der, og mens han selv sad i Passenham, sendte han en Deling af Hæren til Towcester for at omgærde det med en Stenmur. Da dette var gjort, afløstes den af en anden, som byggede Huntingdon. I 920 førte han Mercierne til Thetwell, hvor han bød, at Borgen skulde »bygges, befolkes og bemandede«, mens andre Merciere fik Ordre til at erobre Mancester i Northumberland og genopbygge og bemande det. »Skulde det ikke være paavirkning herfra«, skriver Bugge, »naar efter Sven Aagesøns fortælling alle de danske landskaber deltar i bygningen af Danevirke, saaledes at hver landsdel faar sin del af volden at bygge?«³. Ganske sikkert. Men det falder af sig selv, at vi ikke i Enkelthederne kan fæste Lid til Svens Beretning. I hans Øjne har det været selve det menige Folk, som til daglig arbejdede for Dronningen paa hendes Marker og Gaarde — selvfølgelig en urimelig Forestilling — der i Nødens Øjeblik kaldtes sammen for

¹ Normannerne III 47.

² Vesterlandenes indflydelse 137.

³ Smstds. 244.

at bygge Rigets store Fællesværn. Saadan har vel Svens Samtid opfattet det; men det er næppe rigtigt. »Hæren« kan ligesaa godt her som i England have udført største Delen af Arbejdet, hjulpet af den stedlige Befolkning. Der er intet i dette, som strider imod Tidens danske Forhold. Om Indholdet af »potestas Majestatis« i Vikingetidens Danmark er det sidste Ord endnu ikke sagt.

Naar man belyser Kærnen i Sven Aggesøns Beretning dels ved Æthelfleds Historie, dels ved en Betragtning af de politiske Forhold hos os selv paa Gorms Tid, kan Tvivl om den danske Traditions Sandhed ikke opretholdes. Lad Saksers Skildring paa enkelte, ganske uvæsentlige Punkter bære Spor af engelske Fortællingers Indvirkning — Sven meddeler ikke det ringeste, som peger ud over Landets Grænser. Der behøver intet fremmed Forbillede at søges for hans Dronning Tyre. Hendes Daad begrundes i fuldeste Maal ved den Skæbnebaggrund, hun har haft, og det er selve det Element, som har givet hendes Tilværelse Karakter, som møder os i Svens Beretning. Man skal ikke famle sig frem til et Svar paa, hvorfor Sagnet om Tyre knyttedes netop til vor Sydgrænse. Det var her-nede, Rigets Problem laa — som i Godfreds Tid, men nyskabt ved Henriks Tog mod Gnupa. Man har ikke nødig at lede efter den »frelsende Gerning«, som gav Dronningen hendes prægtige Tilnavn. Det knyttedes til hende, i samme Øjeblik hun imødegik Følgerne af den foregaaende Tids Trusler og betryggede Grænsen ved sit Virke, det eneste, der formaaede at bære hendes Hæder frem gennem Aarhundrederne. Arkæologiske Beviser for hendes Voldbygning kan være tvivlsomme nok, og de er derfor forbigaaet i nærværende Afhandling. Henvisninger til, at selve hendes Samtid var en udpræget Fæstningsbyggeriets Tid baade i England, Frankrig og Tyskland¹, kan være talende nok;

¹ Alexander Bugge: Vesterlandenes indflydelse 241.

de beviser dog intet. Men den Uoverensstemmelse, der er mellem hendes og Æthelfleds Personlighed, udelukker alle Tanker om, at Fortællingen om Tyre kun skulde genspejle, hvad der med Sandhed sagdes om den fremmede Fyrstinde, og det Samfald, der er mellem Landets Vilkaar og Traditionen om hendes Værk, giver det eneste fornuftige Grundlag for Opfattelsen. Hun var her i Rigets Hjerte »Danmarks Bod«.
